

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Porovnání konceptu suverenity podle Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta

Bakalářská práce

Autor:	Eva Furchová
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Vedoucí práce:	Mgr. Stanislav Myšička Ph.D.

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor:	Eva Furchová
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název závěrečné práce:	Porovnání konceptu suverenity podle Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta
Název závěrečné práce v AJ:	Comparison of Hobbes' and Kant's Concepts of Sovereignty

Cíl, metoda, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá vývojem konceptu suverenity v 17. a 18. století. Je zaměřena na dva myslitele - Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta - a jejich pojetí suverenity. Pro 17. století je typický vývoj k sekularizovanějšímu pohledu na politiku, začala se utvářet teorie rovnováhy moci a objevila se doktrína vnější suverenity. Thomas Hobbes spojoval pojem svrchovanosti s vladařovou absolutní a neomezovanou mocí. V práci bude rozebráno především jeho dílo *Leviathan*. Leviathan představuje uměle vytvořeného člověka, do něhož Hobbes vložil svou představu ideálního státu. Následující 18. století také podněcovalo k rozvoji moderního státu. V tomto období existovala dvě odlišná pojetí suverenity - stará doktrína božského práva a nová doktrína lidové svrchovanosti. Základem teorií mezinárodních vztahů byla koncepce přirozené rovnováhy mezi státy. Naproti tomu se Kant v pojednání *K věčnému míru* snaží popsat model soužití mezi národy. Zabývá se otázkou, jak by měl vypadat skutečný mír, který může být nastolen pouze prostřednictvím lidského rozumu a politické vůle. Cílem práce je porovnání jejich pojetí suverenity v mezinárodních vztazích. Výzkumná otázka zní: „*Jak zastávce absolutismu Thomas Hobbes a racionalista Immanuel Kant nahlíží na problematiku humanitárních intervencí?*“ Výzkumnou metodou práce je textová analýza a následné porovnání zjištěných faktů.

Literatura:

Hobbes, Thomas. 1651. *Leviathan neboli látka, forma a moc státu církevního a občanského*. Londýn.

Kant, Immanuel. 1999a. *K věčnému míru*. Praha: Oikoymenh.

Kant, Immanuel. 1999b. *O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: Oikoymenh.

Knutsen, Torbjorn L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno: Barrister & Principal.

Krasner, Stephen D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. New Jersey: Princeton University Press.

Garantující pracoviště: Katedra politologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička Ph.D.

Konzultant:

Oponent:

Datum zadání závěrečné práce: 22. dubna 2014

Datum odevzdání závěrečné práce: 26. června 2015

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Stanislavu Myšíčkovi Ph.D. za pomoc a za poskytnutí cenných rad během konzultací po celou dobu psaní bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem na této bakalářské práci pracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 6. 2015

Podpis

Anotace

Furchová, Eva. 2015. Porovnání konceptu suverenity podle Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vývojem konceptu suverenity v 17. a 18. století. Konkrétně je zaměřena na dva myslitele - Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta - a jejich pojetí suverenity. Pro 17. století je typický vývoj k sekularizovanějšímu pohledu na politiku, začala se utvářet teorie rovnováhy moci a objevila se doktrína vnější suverenity. Thomas Hobbes spojoval pojem svrchovanosti s vladařovou absolutní a neomezovanou mocí. Věnoval se využíváním aliancí k intervenci na obranu slabších mocností s cílem omezit expanze monarchů. Věk osvícenství, nebo-li 18. století, opět podněcoval k rozvoji moderního státu. Existovala dvě odlišná pojetí suverenity - stará doktrína božského práva a nová doktrína lidové svrchovanosti. Základem teorií mezinárodních vztahů byla koncepce přirozené rovnováhy mezi státy. Immanuel Kant předpokládal vytvoření mezinárodní federace států, která by zajistila věčný mír, nastolený prostřednictvím lidského rozumu a politické vůle.

Klíčová slova: Immanuel Kant, intervence, mezinárodní vztahy, Thomas Hobbes, suverenita

Annotation

FURCHOVÁ, EVA. *Comparison of Hobbes' and Kant's Concepts of Sovereignty*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015. 61p. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis discusses a development of sovereignty during the 17th and 18th century. Specifically focuses on two philosophers - Thomas Hobbes and Immanuel Kant - and their conceptions of sovereignty. For the 17th century is typical the development to more secularised view of politics, the theory of balance of power was formed and the concept of external sovereignty was created. Thomas Hobbes linked the term of sovereignty with the absolute and unrestricted power of the sovereign. He focused on use of alliances for interventions to defend weaker powers to limit the expansions of monarchs. The 18th century was the age of Enlightenment. It also led to the growth of the modern state. There were two different concepts of sovereignty - the old doctrine of divine right and the new doctrine of the national supremacy. The basis of the theory of international relations was the conception of the natural balance between states. Immanuel Kant expected a formation of an international federation of states that would ensure the perpetual peace which is restored through human wisdom and political will.

Keywords: international relations, intervention, Immanuel Kant, Thomas Hobbes, sovereignty

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretický úvod	13
1.1 Definice a vývoj suverenity	13
1.2 Mezinárodní systém v 17. století	19
1.3 Mezinárodní systém v 18. století	22
1.4 Intervence.....	25
2 Thomas Hobbes	27
2.1 Přírozený stav	27
2.2 O státu	28
2.3 Povinnosti suverénního reprezentanta	31
2.4 Mezinárodní vztahy	33
2.5 Humanitární intervence.....	35
3 Immanuel Kant	38
3.1 Věčný mír a přírozený stav	38
3.2 O státu	40
3.3 Mezinárodní vztahy	41
3.4 Humanitární intervence.....	43
4 Porovnání myšlenek Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta.....	45
4.1 Přírozený stav a vznik společenství	45
4.2 Mezinárodní vztahy a humanitární intervence.....	49
Závěr	53
Prameny a literatura	57
Prameny	57
Internetové zdroje	57
Noviny a časopisy	58
Literatura.....	59

Úvod

V této bakalářské práci, s názvem *Porovnání konceptu suverenity Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta*, se autorka zabývá vývojem suverenity v 17. a následném 18. století. Hlavním cílem bakalářské práce je srovnání Hobbesova a Kantova pojetí suverenity v mezinárodních vztazích a reflektování změn v přístupu k dané problematice. Výzkumná otázka této práce zní: „*Jak zastávce absolutismu Thomas Hobbes a racionalista Immanuel Kant nahlíží na problematiku humanitárních intervencí?*“

Pojem státní suverenity v současné době patří mezi nejvíce diskutovaná témata a to zvláště ve státech, které jsou členy mezivládních organizací, jakou je například Evropská unie. Polemizuje se, zda nedochází k omezování státní suverenity, k jejímu postupnému vyprazdňování, o relokaci suverenity na globální úroveň, atd. V současné době existuje velmi fragmentované názorové spektrum na celý její koncept, proto je důležité prozkoumat historické souvislosti jejího vzniku a vývoje. Práce se tedy snaží poukázat na to, jak byla suverenita chápána při jejím „zrodu“. Základní prvky mezinárodní politiky se začaly utvářet již ve století šestnáctém, kdy se objevila samotná teorie mezinárodních vztahů. K integraci těchto prvků do státního systému docházelo však až o století později, na pozadí vestfálského mírového systému. Myšlenky politických filozofů 17. století byly v následujícím století více prohlubovány a došlo také k rozvoji moderního státu. Z důvodu odlišných představ o suverenitě, kdy Thomas Hobbes tento pojem spojoval s vladařovou absolutní a neomezovanou mocí, zatímco Kant předpokládal vytvoření mezinárodní federace států, je podle autorky důležité zabývat se myšlenkami právě těchto dvou myslitelů, kteří svými představami do jisté míry ovlivňují i dnešní dobu. Například Hobbesovo pojetí státu reflektuje potřebu úlevy ze stavu válečného, kterou má zajistit stát, jež je už nějak vnitřně strukturovaný a mocný. Naopak Kantovo tvrzení, že stát je společenství lidí, kterému nesmí poroučet ani jím disponovat nikdo jiný než on sám, se odráží v současném demokratickém státu, kdy je státní suverenita spojena se suverenitou lidu.

Tématu humanitárních intervencí, či intervencím obecně, se během moderních dějin mezinárodních vztahů nevěnovalo mnoho pozornosti. Bylo zvykem uplatňovat zásadu neintervence, která vyplývá právě z vestfálského

mírového systému. Přesto i v tomto období se humanitární intervence již uváděly do praxe¹. Po konci studené války nastal velký boom jak v rozvoji teorie, tak především v praxi humanitárních intervencí. Došlo k příklonu k humanitě a změnil se i charakter jednotlivých konfliktů. V současné době probíhají hlavně konflikty vnitrostátní, které jsou vyvolané například etnickými či náboženskými motivy. Stát v tu chvíli přestává být jednotným představitelem svých obyvatel a často také páchá násilí na určité skupině ve společnosti nebo není schopen takovému násilí zabránit. V tuto chvíli může stát, či nějaká skupina, za splnění určitých podmínek intervenovat za účelem kontroly dodržování lidských práv a snahy demokratizovat společnost.

Při psaní bakalářské práce autorka provede analýzu konceptů přirozeného stavu, společenské smlouvy a suverenity výše uvedených filozofů a následně porovná, jak se ve svých názorech na danou problematiku lišili, či naopak shodovali.

Problematikou suverenity a Thomasem Hobbesem i Immanuelem Kantem, jako filozofickými mysliteli, se zabývalo již mnoho autorů. Ale jejich pojetím suverenity se systematicky již tolik autorů nezabývalo a chybí ucelená komparativní analýza obou filozofů. Tato práce je zaměřena především na analýzu stěžejních děl těchto myslitelů. Jedná se o Hobbesův *Leviathan* a Kantův traktát *K věčnému míru*. Co se týká prvně zmíněné knihy, *Leviathan* je v podstatě uměle vytvořený člověk, do něhož Hobbes vložil svou představu ideálního státu. Soustředí v sobě výkonnou, zákonodárnou i soudní moc. Konkrétně zde pojednává například o přirozených zákonech, o definici a vzniku státu, o právech suverénů, o despotické moci a svobodě poddaných, nebo o nástupnictví svrchované moci. Hobbes je jedním z teoretiků společenské smlouvy, kterou si představuje pod vládou absolutistického vládce, který musí představovat absolutní autoritu. Jedinci ale v rámci společenské smlouvy předávají pouze ta přirozená práva, aby suverén mohl zajistit vnitřní mír a společnou obranu. Naproti tomu se v pojednání *K věčnému míru* Kant snaží popsat model soužití mezi národy. Zabývá se otázkou, jak by měl vypadat skutečný mír. Důraz dává na to, že stát je společenstvím lidí a ti jediní o sobě mohou rozhodovat a žádný stát by se neměl vměšovat do záležitostí státu

¹ Jako příklad se může uvést bitva u Navarina roku 1827 v rámci konfliktu mezi Řeckem a Egyptem. V té době rusko-britsko-francouzská flotila poskytla pomoc Řecku, když provedla blokádu tureckých a egyptských lodí u jeho pobřeží. Nebo během rusko-turecké války v letech 1877-1878, Britové pohrozili Rusům zásahem jejich námořnictva (Königová 2001: 49).

jiného. Stejně jako Hobbes prezentuje přirozený stav jako „*bellum omnium contra omnes*“², tak i pro Kanta je přirozený stav stavem válečným. Oproti Hobbesovi ale prosazuje republikánské zřízení založené na svobodě všech členů společnosti. Také požaduje oddělení moci výkonné od moci zákonodárné. Ideální představou je pro Kanta vytvoření federace svobodných států.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První část se věnuje definici pojmu suverenity, jejímu historickému vývoji a současnému pojetí. Jelikož bylo vypracováno mnoho teorií suverenity, autorka se zaměří na nejvýznamnější myslitele, pracující s tímto termínem. Bude se jednat především o jedny z nejcitovanějších filozofů suverenity, kterými jsou francouzský filozof a politolog Jean Bodin (1529–1596) a holandský filozof a právník Hugo Grotius (1583–1645). Ze současné doby půjde o německého právníka Georga Jellineka (1851–1911). Pojetí suverenity podle Hobbesa a Kanta je v této části samozřejmě vynecháno, jelikož je zpracováno v dalších samostatných kapitolách. Dále se tato část zabývá podobou mezinárodního systému v 17. a v 18. století. Jde o celkovou charakteristiku obou století, o vývoj států, rozdělení moci a o reflexi změn, které se během těchto století udály. Nakonec jsou zde popsány klasické a humanitární intervence a jejich dopad na státní svrchovanost. V jakém případě může být konkrétní zásah na území jiného státu považován za intervenci, nástin historického pohledu na tuto problematiku a její vztah k termínu suverenity.

Druhá část práce je věnována Thomasu Hobbesovi a jeho pojetí konceptu suverenity. Je zde rozebráno jeho stěžejní dílo, kdy se autorka snaží zachytit nejkřičivější momenty k danému tématu a popsat co nejpřesněji Hobbesův pohled na tuto problematiku. Je popsáno, z jakého důvodu upřednostňuje absolutistickou formu vlády a proč popisuje přirozený stav jako válku všech proti všem. Jeho teorie společenské smlouvy je založena na cílu jednotlivců vymanit se z bídného stavu války. Autorka se také zabývá, jakými způsoby má být taková smlouva ustanovena a jaké výhody či nevýhody lidem přinese. Dále se zde pojednává o rozdílu mezi státem vzniklým ustavením a státem vzniklým nabytím. Tato část obsahuje i podkapitulu o hlavních povinnostech suverénního vládce a z jakých důvodů je považována za jednu z nejdůležitějších úloh panovníka péče o bezpečnost lidu. V rámci problematiky mezinárodních vztahů jsou popsána témata nerovnosti mezi

² Válka všech proti všem.

státy, kdo je reprezentantem státu navenek a v jakém případě existuje možnost kooperativního soužití mezi nimi za přítomnosti určité společné moci. Jelikož je Hobbes ve svých myšlenkách o intervencích považován za představitele politického realismu, zabývá se autorka tím, proč by se státy měly zdržovat od zásahu do vnitřních záležitostí na území jiného státu a za jakých podmínek by byla přípustná humanitární intervence.

V následující kapitole jsou rozebrány myšlenky a dílo Immanuela Kanta. Jedná se primárně o analýzu již zmiňovaného traktátu *K věčnému míru*. Autorka se opět pokusí zanalyzovat myslitelovi stěžejní názory na důležitost dosažení věčného míru mezi státy a naopak, jaké jeho sjednání je neplatné, proč stát nemůže být považován za majetek a v čem tkví problém zřízení stálých armád. Jsou tu popsány škodlivosti, jež může válka přinést a důvod, proč Kant také považuje přirozený stav za válečný. Následně se autorka zabývá jednotlivými body o ideálnosti republikánského zřízení a nástinem vymezení dalších forem státního zřízení. Je vysvětlen Kantův pesimistický pohled na mezinárodní vztahy a důraz na důležitost lidského rozumu, díky němuž dojde k ukončení všech válek. V kapitole jsou obsaženy i principy nezbytné pro nastolení mezinárodního míru a především doktrína federalismu, která jediná povede k věčnému míru. Kant považuje za hlavní zdroj suverenity národy, které musí poslouchat svého suveréna za každých okolností. Stejně jako Hobbes vystupuje proti vojenským intervencím, avšak uvádí několik podmínek, za kterých je možné legitimizovat intervenci humanitární.

Čtvrtá část představuje jádro celé bakalářské práce. Jedná se o porovnání hlavních vizí a představ o suverenitě těchto dvou zmiňovaných filozofů. Autorka shrne klíčové myšlenky, ve kterých se myslitelé názorově rozcházejí či naopak shodují. A to v jejich nahlížení na přirozený stav, který oba považují za stav válečný a na důvody vzniku společenské smlouvy, jež jsou opět podobné, avšak způsob ustanovení této smlouvy se u obou významně odlišuje. S tím souvisí i téma odlišného vnímání ideálního státního zřízení a z jakých důvodů považují tu svou formu státu za nejlepší. Dojde k porovnání postavení států v mezinárodních vztazích 17. a 18. století, jak se jejich postavení měnilo či vyvíjelo. Je zde popsán i rozdíl mezi možnostmi kooperativního soužití mezi státy podle Hobbese a volnou federací států v Kantově pojetí. Nakonec je rozebrán jejich pohled na humanitární intervenci a intervence obecně. Za hlavní cíl si autorka vytyčila pokusit se vytvořit využitelnou platformu pro další a hlubší zkoumání této problematiky.

1 Teoretický úvod

1.1 Definice a vývoj suverenity

Suverenita byla vypracována ve skutečnou politickou doktrínu v období monarchického absolutismu, který se datuje od konce 16. století do Velké francouzské revoluce roku 1789. V té době se objevila moderní koncepce suverenity. Ve starověku nemůžeme o suverenitě mluvit vůbec, jelikož zakládajícím principem politického řádu byla myšlenka harmonicky uspořádaného kosmu. Ani římská myšlenka impéria není s pojmem suverenity identická, protože tato nejvyšší moc a autorita nebyla chápána jako zakládající princip státu (Baroš 2011).

Klasická státověda vymezuje pojem státní suverenity následovně:

a) státní moc je nezávislá na jakékoliv jiné autoritě nadřazené nad autoritou státní (uvnitř státu i navenek);

b) stát znamená nejvyšší státní hodnotu, to se v římském právu označovalo za „*maiestas*“, tedy svrchovanost;

c) stát disponuje úplností státní moci, uskutečňuje veškeré státní právo;

d) suverénní moc státu je svojí povahou nejvyšší mocí ve státě, žádná jiná moc ve vnitrostátní organizaci ji nemůže být nadřazena (Pavlíček 1998: 72–73).

Za organickou součást státní suverenity je považována územní svrchovanost státu. Uplatňování státní moci nad územím nemůže být uskutečňováno odděleně od výkonu státní moci nad občany. Všechny státní akty mají vztah ke státnímu území, mají tedy územní platnost. Územní svrchovanost státu se tak kryje s uplatňováním veškeré státní moci na určitém teritoriu (Pavlíček 1998: 73).

První ucelenou doktrínu suverenity vypracoval francouzský právník Jean Bodin³, který přispěl i k rozvoji projektu suverénního státu (Baroš 2011). Jean

³ Jean Bodin se narodil roku 1529 nebo roku 1530 a zemřel v roce 1596. Je o něm známo, že studoval a později i vyučoval právo na univerzitě v Toulouse během 50. let 16. století. Později působil jako advokát v pařížském parlamentu. Za Bodinovo nejslavnější dílo je považováno *Les Six Livres de la République* (Šest knih o státu), publikováno roku 1576 (Lindfors 2013).

Bodin definoval suverenitu jako absolutní a trvalou moc uvnitř státu, která se omezuje pouze příkazy božími a přirozeným právem. Suverenita odráží panovníkovu nezávislost, neomezenost, centralizaci nejvyšší moci ve státě a plnou rovnoprávnost s ostatními, plně suverénními státy (Pavlíček 1999: 16). Vycházel z teorie, že lid tomu, koho si sám vybere, uděluje suverénní a trvalou moc. Suverén dále vládne státu tak, jak uzná za vhodné a následně může volně a bezpodmínečně udělit „dar“ někomu dalšímu. Tento dar se dá označit za suverénní moc, která vychází z lidu. Lidem je vložena do rukou vybraného člověka, který s ní může volně disponovat, a která přechází na jeho následovníka (Bodin 1955).⁴

Co se týká moci, ta musí být podle Bodina trvalá. Pokud by byla suverénní moc svěřena jedné osobě pouze dočasně, nemohlo by se jednat o suveréna, jelikož by se po uplynutí této lhůty vrátila absolutní moc do rukou lidu. Suverénní moc musí mít suverén po celý svůj život a lid nemá právo vzít si ji zpět. Dále je tato moc definována jako absolutní díky tomu, že se soustřeďuje v rukou jedné osoby. Suverén se jako jediný nemůže stát subjektem příkazu někoho jiného. Je to jen on, kdo tvoří právo, kdo ruší a mění zákony, a proto nikdy nemůže zavazovat sám sebe (Bodin 1955).⁵

Jean Bodin popisuje atributy suverenity, náležící pouze suverénovi. Za základní atribut stanovuje moc vytvářet právo závazné pro všechny subjekty. Vytváří ho sám, nezávisle na souhlasu někoho jiného. Dalšími atributy suverenity jsou např. právo na válku a mír, nebo jmenování a odvolávání úředníků státu. Lid se tedy své moci zříká ve prospěch panovníka, který se stává nositelem celé suverenity. Suverén je vázán pouze přirozenými zákony (Bodin 1955).⁶ Bodin ale rozlišuje mezi právem a smlouvami, které vládce uzavírá, a je jimi tudíž sám vázán. Je to z důvodu, že právo závisí na tom, kdo má suverenitu, kdo může zavazovat všechny podřízené, a nemůže jím být sám zavázán, zatímco smlouva je vzájemná mezi vládcem a subjekty a zavazuje tudíž obě strany.

Jean Bodin tedy charakterizoval suverenitu jako nezávislost státní moci na jiných mocenských institucích uvnitř i vně státu, nadané mocenskými atributy nezávisle na jiné autoritě (Pavlíček 1998: 72).

⁴ Kniha 1, kapitola 7.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

Dalším významným teoretikem suverénní moci je Hugo Grotius⁷, který pohlíží na suverenitu jako na nejvyšší právo vládnout. Za hlavní znak svrchované moci považuje to, že nemůže být zrušena jakoukoliv lidskou vůlí. V rámci státu je to nejvyšší autorita a v rámci mezinárodního systému „naráží“ na další suverénní síly, mezi nimiž ale žádná není silou nadřazenou (Blom 2014). Grotius však připouštěl možnost porušení státní suverenity jinými státy, a to ve jménu univerzální spravedlnosti a solidarity s ostatními lidskými bytostmi (Barša, Císař 2008: 104).

Hlavní myšlenkou v jeho pojetí suverenity je, že právní systémy mohou být měnitelné způsoby, jakými se lidé rozhodnou zbavovat těchto práv. V důsledku toho se každá společnost liší v tom, jak organizuje svou suverenitu. Lidé si mohou vybrat, jaká forma vlády jim nejvíce vyhovuje a to i přes moc, kterou drží suverén nad svými poddanými. Tento princip poskytl Grotiovi velkou flexibilitu při obraně různých politických uspořádání. Tvrdí, že zavést občanskou moc ve společnosti spočívá v koncentraci státní moci a v určení, kdo bude tuto moc svrchovaně držet (Blom 2014). Právo vládnout přichází v jednom „balíčku“, ale společnost může určit různé držitele pro různá práva.

Co se týká práva k válce, Grotius odmítá krajní koncepci pacifismu i realismu. Snaží se nalézt střední cestu mezi amorálním machiavelismem a idealistickým kantianismem na základě přirozeného práva (Ford 1998: 639). Nedělitelnost suverenity je nezbytným předpokladem pro Grotioův argument, kterým obhajoval holandskou válku proti vládě španělského krále⁸. Grotius nepojímá válku jako vzpouru založenou na právu lidí na odpor proti tyranskému vládci, ale chápe ji jako válku mezi suverénními mocemi. Válka je podle něj součástí lidské přirozenosti a vychází z přírodních zákonů a instinktů, které má každé zvíře, tedy i člověk (Grotius 1901).⁹

⁷ Hugo Grotius se narodil v Holandsku roku 1583. Byl tak nadaný, že byl zapsán na Univerzitu v Liedenu již v pouhých jedenácti letech. Velmi vynikal v předmětech o svobodných uměních a v nových vědách. V roce 1598 ho Jan van Oldenbarnevelt, nejvlivnější osobnost nizozemské politiky, pozval, aby ho doprovázel do Francie. To Grotiovi otevřelo cestu do vysoké politiky a získal zde doktorát z práv na Univerzitě v Orléans. Napsal mnoho významných děl, např.: O právu válečném a mírovém nebo Svobodné moře (Mare liberum). Zemřel roku 1645 (Blom 2014).

⁸ Jednalo se o ozbrojený konflikt mezi Nizozemím a Španělskem v letech 1555-1609. Nejprve šlo o politický střet mezi panovníkem a šlechtou, později se k tomu však přidala i náboženská otázka, kdy panovník Filip II. prosazoval katolické náboženství, ale obyvatelé volali po náboženské toleranci. V této válce Nizozemsko získalo nezávislost na Španělsku.

⁹ Kniha 1, kapitola 1.

Koncepci dělitelné suverenity rozpracoval v díle *De jure belli ac pacis libri tres*¹⁰, kde kritizuje, že taková ujednání, která jsou založena na oddělených mocích, jsou zdrojem pro občanské nepokoje. Na druhé straně ale argumentuje proti teoriím o svrchovanosti lidu. Ty říkají, že právo králů vládnout vychází z práva lidu. On na to odpovídá, že takové právo pochází od lidí, ale že lidé si mohou vybrat, kolik práv chtějí předat, a to až do takového extrému, že mohou zotročit sami sebe (Blom 2014). Podrobení se absolutnímu monarchovi je tedy docela dobře možné a v souladu s historicko-politickým nastavením napříč společnostmi.

Ideální spravedlivou válku vidí Grotius ve válce právní, během níž jsou dodržovány formalities vycházející z mezinárodního práva. Často však nelze rozeznat, která ze stran má oprávnění válku vést, jelikož se mohou obě subjektivně domnívat, že je právo na jejich straně. V právu ale může být vždy jen jedna ze stran (Geyl 1926: 94-95). Strany by se měly snažit dohodnout nebo řešit spor v rámci rozhodčího řízení.

Grotiovo pojetí suverenity s sebou nese několik důsledků pro jeho teorii spravedlivé války. První se týká jeho pozice k právu na odpor, zda poddaní mohou v některých případech sesadit panovníka za špatnou vládu. Tvrdí, že je nepravděpodobné, aby většina občanské společnosti byla založena na naprosté podřízenosti. Je třeba předpokládat, že by si racionálně myslící lidé zachovali jejich nejzákladnější právo proti svévolnému zacházení, které se váže jenom k případům „krajní nutnosti“, kdy vláda obrací svoji moc proti nevinným poddaným (Blom 2014). Pokud by se ukázalo, že poddaní musejí snášet ty nejsvévolnější útoky ze strany panovníka, mohou třetí strany zasáhnout v jejich prospěch, v rámci určité intervence. Takové intervence by ale měly být použity, pouze když je zřejmé, že se vláda dopouští hrubých nespravedlností proti svému lidu (Königová 2001: 49).

Grotius konstatuje, že atmosféra, která provázela mezistátní vztahy v 16. století, se vytratila s fragmentací křesťanstva. Kritizuje politické názory, v jejichž středu se nachází moc a stát. Připouští, že člověk je bytost jako ostatní zvířata a díky své povaze je nucen hledat uspokojení. Dodává však, že člověk má jedinečnou touhu po společnosti, po životě stráveném se svými bližními a

¹⁰ O právu válečném a mírovém.

způsobem, jaký odpovídá jeho intelektu. Lidé jsou vybaveni jazykem a rozumem, což jim dává schopnost poznávat a jednat ve shodě s obecnými principy. Takové sklony, které odpovídají této schopnosti, jsou jedinečnými atributy lidské přirozenosti (Knutsen 2005: 114). Díky těmto vlastnostem lidé vynalézají obecné principy, které budou zaručovat mírové vztahy mezi suverénními státy, přinesou prospěch všem zúčastněným a až si to evropští vladaři uvědomí, začnou sami navrhopvat pravidla a právní instituce, které by rozsuzovaly jejich konflikty.

Hugo Grotius vytvořil koncepci mezinárodních vztahů jako politické interakce ve společnosti států. Volal po přijetí zákonů pro regulaci mezistátního chování a tvrdil, že státy musejí tyto zákony akceptovat jako závazné (Knutsen 2005: 115).

Bodin i Grotius jsou představitelé přirozeně-právního přístupu a zároveň i racionalismu. Přirozeně-právní přístup vychází z představy, že existuje právo vytvořené státem a právo přirozené, které existuje nezávisle na státu. Racionalistická koncepce vychází z myšlenky člověka jako rozumné a svobodné bytosti, kdy si jsou všichni lidé rovni. Takové pojetí se nevztahovalo pouze k právům a svobodám člověka, ale bořilo dosavadní pojetí legitimacy založené na božím určení (Pavliček 1999: 17). Svrchovanost víry byla nahrazena svrchovaností rozumu. V období racionalismu se začalo opouštět od suverenity státu ztotožněnou s osobou panovníka. Stát je chápán tak, že je nadán určitými právy, např. právem na existenci a zachování státu, na sebeobranu a na nezávislost, rovnost, právo na dobré jméno a mezinárodní pocty, mezinárodní styky, právo na výkon územní a osobní svrchovanosti, právo na svépomoc, na držení a získání státního území (Pavliček 1999: 17–18).

V současnosti se hovoří o vnitřní a vnější suverenitě státu. Suverenita směrem dovnitř státu znamená územní výsost a právo disponovat státním územím. Navenek pak, že je stát plnoprávným subjektem mezinárodního práva (Cabada, Kubát 2007: 434). V moderním demokratickém státě je státní suverenita propojena se suverenitou lidu. Legitimita státní moci a tím i státní suverenita je tu nemyslitelná bez demokratické akceptace, potvrzení státní moci vůlí demokratické většiny lidu, ať již ve volebním systému nebo možností uplatnit přímou demokracii referendem. Dále můžeme říci, že se jedná o suverenitu limitovanou. V ústavním a právním státě je státní suverenita limitována především ústavně stanovenou dělbou moci a ústavně stanovenými procedurami při výkonu

státní moci. Ve federativním státě je navíc státní suverenita omezena, resp. specifikována ústavně stanovenou vertikální dělbou moci mezi federací a jejími členskými jednotkami (Pavlíček 1998: 73–74).

Ve druhé polovině 20. století se zejména v Evropě setkáváme s novým přístupem k tomuto fenoménu. V této době se rozvinul pojem tzv. mezinárodní suverenity, kdy díky rostoucí závislosti států na mezinárodním společenství došlo k dalekosáhlému omezení státních rozhodovacích kompetencí. Díky integraci se v Evropské unii prosadila sdílená suverenita na nadnárodní úrovni, jejímž základem se stalo převedení suverénních pravomocí od států na supranacionální komunitární úroveň (Cabada, Kubát 2007: 434).

Na problém státní suverenity z mezinárodně právního hlediska poukázal již Hans Kelsen. Podle něj jediný řád, který může být považován za vyšší než národní právní řád, je právní řád mezinárodní. Zda je stát suverénním či nikoli, se shoduje s tím, zda mezinárodní právo je nebo není řádem nadřazeným národnímu právu. Z hlediska vztahu státní suverenity a mezinárodního práva se však zdá, že zatím převládá státní suverenita. Ústavy moderních států zpravidla připouštějí obecně pouze nadřazenost přirozeného, tzv. nadpozitivního práva, pokud jde o fundamentální principy demokratického právního státu a uznání základních lidských a občanských práv. Dále pak ústavy připouštějí omezení svrchovaných práv národního státu ve prospěch mezinárodní organizace či mezinárodního společenství, unie, jen ústavním postupem schválenou a orgány národního státu ratifikovanou mezinárodní smlouvou. Realizace státní suverenity v současném světě je tedy závislá na dodržování obecných principů a institutů mezinárodního práva (Pavlíček 1998: 73).

Současná teorie suverenity byla důkladně rozpracována Georgem Jellinekem. Ten chápal suverenitu z právního hlediska jako nezávislou, nejvyšší, neomezenou a neomezitelnou moc. Stát by tedy měl mít svůj právní řád a ústavu a tento právní řád nemůže zrušit a zavést tak anarchii. Znamená to, že stát je omezen platným právem, kdy svými zákony váže jak jednotlivce, tak i vlastní orgány (Jellinek 1906).

V mezinárodněprávních vztazích je stát také omezen. Musí respektovat uzavřené mezinárodní smlouvy i obecné principy mezinárodního práva. Státy jsou si ale v suverenitě rovny, neexistuje žádný subjekt, který by byl státům nadřazený.

Podle Jellineka suverénní státy nemají k dispozici jenom různá oprávnění, mají také určité závazky. Z toho vyplývá, že suverenita neznamená neomezenost moci, ale spíše možnost ji omezit. Limituje tedy sama sebe prostřednictvím právního řádu, vydáváním zákonů a uznáváním mezinárodních závazků. Dále tvrdí, že pokud stát uzná mezinárodní právo a na základě tohoto uznání provede akty, které ho zavazují, omezuje na základně své právní moci sám sebe. Jellinek tedy vymezuje suverenitu jako formální oprávnění státu zavazovat sám sebe a i jiné subjekty právem. Zároveň tvrdí, že nelze zodpovědět otázku, jak daleko má stát projevovat svou činnost, aby byl suverénní (Jellinek 1906: 510–514).

Co se týká spolkového státu, zde dochází ke slučování pojmu státní suverenity a kompetence státní moci. Podle Jellineka suverenita ani státní moc není rozdělena mezi stát spolkový a stát členský. Jsou rozděleny předměty, k nimž se státní moc odnáší, nikoli subjektivní činnost, jež se těchto předmětů týká (Jellinek 1906: 533–534). Ve federativním státě existuje pouze jedna suverenita, kdy jsou mezi orgány federace a orgány členských států rozděleny určité činnosti a pravomoci. Nedochozí tedy k omezování státní suverenity členských států ve federativním uspořádání, ale pouze k rozdělení činností státní moci.

1.2 Mezinárodní systém v 17. století

Během 16. století se utvořily základní prvky moderní mezinárodní politiky, jako jsou teritoriální státy, svrchovaná vláda, vojenské struktury a zámořské výpravy. V 17. století došlo k integraci těchto prvků do státního systému, který se formoval na pozadí třicetileté války¹¹ (Knutsen 2005: 98). Válka byla ukončena roku 1648 uzavřením Vestfálského míru¹². Mírová smlouva signalizovala konec éry budování státu a náboženských válek. V následujícím období se vytvořily nové struktury a instituce, které znovu zavedly řád

¹¹ Jednalo se o politický i náboženský konflikt trvající v letech 1618–1648. Na náboženské rovině šlo o spor mezi katolíky a protestanty. Na politické úrovni Francie vystoupila proti Habsburkům a jejich touze v rámci Evropy vytvořit jednotnou katolickou monarchii pod svojí nadvládou. Tato válka vyvrcholila uzavřením Vestfálského míru.

¹² Vestfálský mír byl soubor dvou smluv, který ukončil třicetiletou válku. Dohoda byla uzavřena mezi Svatou říší římskou, Francií, Španělskem, Švédskem a Republikou spojených nizozemských provincií. V důsledku míru došlo ke změnám náboženským (přijetí principu koho panství, toho víra) i územním. Jedná se o jeden z nejdůležitějších traktátů v dějinách novověké Evropy.

v mezinárodních vztazích mocenskými prostředky moderního státu (Asbach, Schröder 2010: 3).

Třicetiletá válka přinesla mnoho územních změn, ale i mocensko-politických a znamenala také změny ve struktuře tehdejšího systému (Buzan, Little 2000: 330). V této době se začaly vynořovat teritoriální státy, avšak pouze na východě a na západě. Střední Evropa byla oblastí značně fragmentovanou. Vestfálská smlouva poskytla malým státům svrchovanost a způsobila politickou bezmocnost Svaté říše římské. Duchovní moc reprezentovaná papežem přestala hrát jakoukoliv roli v evropské politice. Problémy evropské politiky vyplývající z náboženského rozštěpení byly vyřešeny vyloučením náboženství z politiky. Došlo také k výraznému omezení moci císaře (Drulák 2003: 19). Císař už nemohl verbovat vojáky, vydávat zákony, vyhlašovat válku nebo ratifikovat podmínky míru bez souhlasu všech představitelů jednotlivých států. A právě kvůli tomu, že takový souhlas byl v podstatě nemožný, zůstala střední Evropa nadále rozdrobená.

Východoevropské země byly zčásti uzavřeny pevninou a jen málo z nich mělo svou obchodní flotilu a námořnictvo. Z toho důvodu participovaly pouze okrajově na obchodě s dalekými kraji a nevznikla zde žádná významná obchodnická třída, která by se bohatstvím vyrovnala pozemkové aristokracii, ohrozila by její moc a zavedené společenské postavení. Naproti tomu v západoevropských zemích se sice politická moc a náboženská autorita také soustředila v rukou monarchy, ale probíhalo to ve zcela jedinečném uspořádání (Knutsen 2005: 98). Nejdůležitějším charakteristickým rysem byla zastupitelská shromáždění, která vytvořila podmínky pro participační instituce. Monarchové se shodli na tom, že je třeba zastavit náboženské konflikty a souhlasili s tím, aby všichni králové měli pravomoc zvolit podobu křesťanství ve své zemi. Tento princip *cuis regio eius religio* (koho panství, toho víra) znamenal vzájemné respektování při volbě náboženství a také to, že král je ve své zemi nejvyšší náboženskou autoritou, přičemž žádný vnější aktér nemá právo tuto pravomoc v rámci jeho říše zpochybňovat (Knutsen 2005: 99). Klíčovým předpokladem účasti v moderní mezinárodní politice se stalo území, došlo k upevnění koncepce územního státu. Naopak byl oslaben vliv vládce, který měl v minulosti velkou politickou moc.

Za klíčové zájmy mezinárodní politiky 17. století jsou považovány *řád a bohatství*. Tyto pojmy vyjadřují podobné termíny *absolutismus*¹³ a *merkantilismus*¹⁴, které musí být nahlíženy jako politika a ekonomický aspekt rychlého vývoje státu a mezistátních vztahů. Zmíněné teorie se zabývaly lidskou spoluprací, bohatstvím a řádem. Právě téma řádu bylo pro obchodní národy, které měly zkušenosti s destruktivními účinky třicetileté války, klíčové. Mezinárodní vztahy v 17. století byly pod vlivem sporů o soubor regulačních principů, který by mohl přinést řád do chaosu soupeřících a samostatných států. Ústřední byla představa bezprávního přirozeného stavu. Mnoho filosofů došlo k závěru, že k tomu, aby se udržel sociální řád, je nezbytný silný, centralizovaný stát s monopolem na užívání síly (Knutsen 2005: 109–110). V přirozeném stavu je člověk vybaven rozumem, dříve nebo později si tedy uvědomí, že jeho individuálním zájmům lépe poslouží řád než chaos. Díky tomu se spojí se svými bližními a vytvoří instituce, které vnesou řád do lidské interakce.

Sedmnácté století se vyvíjelo skze konflikty a války, uzavřelo se ve jménu absolutního monarchy a světským argumentem udržitelnosti války v určitých mezích pomocí politiky vyvažování. Během tohoto století vytvoření suverénních států generovalo nový systém mezinárodních vztahů. Jeho centrálními figurami se staly státy, které se navzájem konfrontují v nároku na suverenitu a již neuznávají zastřešující právní a normativní instituce jako je císař nebo papež. Došlo k radikální změně teorie i praxe mezistátního systému - obě se staly čistým racionálním kalkulem zájmů, které se snaží zabezpečit politiku a bohatství, postavení a cíle každého samostatného státu za použití politických, vojenských, ekonomických, finančních a dalších zdrojů moci. V mezinárodní politice došlo na jedné straně k převaze politické strategie rovnováhy moci a zájmové politiky, na

¹³ Termín absolutismus vstoupil do politického jazyka až v 18. století, ale jev, který popisuje, se vyskytuje již ve století čtrnáctém. Ústřední ideou absolutismu je, že spravedlnost a státní moc by měla být pouze v rukou monarchy. K tomu se váže teologické vysvětlení: Král je prý vybaven k politickému řízení božským právem. Tato argumentace byla nastíněna už Jeanem Bodinem, ale Pierre de Belloy (1540–1614) byl prvním, kdo formuloval doktrínu božského práva států. Tvrdil, že monarcha byl ustaven Bohem a tudíž je odpovědný jenom jemu (Knutsen 2005: 107).

¹⁴ Hlavní myšlenkou merkantilismu je, že ekonomické aktivity by měly být podřízeny zájmům státu a jeho posilování. Tato teorie musí být nahlížena na pozadí soupeření mocností Evropy v 17. století: Spojených provincií, Anglie a Francie. Vzestup merkantilismu je spojen se vzestupem Anglie jako globální mocnosti a světové říše. Klíčovou představou je obchodní rovnováha, kdy jedním z prvních teoretiků této představy byl Francis Bacon. Podle něj by příznivá obchodní bilance měla být jedním z důležitých zahraničně-politických cílů. Thomas Mun (1571–1641) spojoval obchodní rovnováhu s rovnováhou velikosti. Základem jejich myšlení bylo přesvědčení, že bohatství může být proměněno v námořní sílu a námořní síla ochrání obchod, což přinese další bohatství, a to bude opět využito k posílení námořní moci země (Knutsen 2005: 108).

druhé straně se objevilo nové mezinárodní právo, chápáno jako právo států. Společně tyto tendence položily základ politickému a mezinárodnímu myšlení v novém systému, který se z Evropy rozšířil do celého světa (Asbach, Schröder 2010: 6).

Studium mezinárodních vztahů se v tomto období stalo studiem vzájemných vztahů mezi nepropustnými státy. Jak je psáno výše, došlo k převaze teorie rovnováhy moci, v níž se velmoci navzájem bedlivě střežily. Označovala politiku, kdy se jeden stát spojil s jinými, v ideálním případě slabšími než byl on sám, proti státu, který by jinak mohl ovládnout celou Evropu (Drulák 2003: 20). Díky tomuto principu rovnováhy moci si mohl stát uchovat svobodu jednání nebo ji ještě navýšit. Manipulací s aliancemi mohly státy vytvořit protiváhu jakémukoli státu, jehož převahy se obávaly. Státu je tedy umožněno postavit se svou vahou tam, kde je to potřeba nejvíce, pokud si chce zajistit svou nezávislost.

Důležitým důvodem větší jasnosti politických teorií této doby je pevnější uchopení pojmu stát. Po Vestfálském míru evropští králové nahradili staré, nevyzpytatelné mechanismy s vojenskými zprostředkovateli novým, centrálně řízeným systémem vojenského velení a kontroly, kdy se stali vrchními veliteli ozbrojených sil svých států. Tím si zároveň zajistili větší moc nad občanskou společností. Všechna politická moc se soustředila v rukou monarchy, kolem něj se vytvořil dvůr s absolutistickými rysy a kolem dvora se vyvinuly praktické struktury moderního státu. Ve druhé polovině 17. století se na státy Evropy začalo nahlížet jako na nezávislá společenství s vládou, která uplatňovala plnou autoritu nad určitou částí zemského povrchu (Knutsen 2005: 129). Díky tomu se vyjasnila teritoriální povaha státnosti a zvýraznilo se rozdělení na domácí a zahraniční politiku. Stát se individualizoval jako politický aktér a klasické chápání suverenity bylo kompletní.

1.3 Mezinárodní systém v 18. století

Vlna válek na počátku 18. století podnítila v Evropě další rozvoj moderního státu. Politická moc byla koncentrována, vojenské vedení centralizované a rozvíjející se vládní instituce se stávaly prostředkem k zajištění řádu a bezpečí. Do konce století zde ale nebyly zaznamenány žádné smlouvy mezi

panovníky a poddanými. Lidé nemohli uplatňovat svou suverenitu a i přes ustanovení práva na odpor, bylo toto právo velice potlačováno ze strany panovníků (Fassbender, Peters 2012: 32). Na druhou stranu stejné vládní instituce sloužily k budování, podpoře a kontrole armád v nasazení proti jiným státům. Mezystátní interakce byly řízeny podle přesného protokolu a to profesionálními diplomaty a znalci mezinárodního práva. Každý stát explicitně uznával legitimitu území jiných a nikdo neměl právo zevšeobecňovat svůj režim a zákony na úkor jiných. Evropský státní systém 18. století souhlasil s principy suverénní rovnosti, teritoriální integrity, neintervence a dobré víry. V éře národních států bylo základním požadavkem, aby si národy vládly samy. To bylo založeno na principech „specifičnosti“ nebo odlišnosti od ostatních a „trvalosti“ nebo kontinuity (Thompson 1994: 44).

Bylo to období, kdy většina evropských panovníků byla absolutními absolutistickými vládci. Po porážce Francie ve válkách vedených Ludvíkem XIV. se Anglie stala dominantním aktérem mezinárodní politiky. Ta se odlišovala od ostatních evropských států tím, že nebyla absolutistickou monarchií. Král byl ve svých pravomocích značně omezován parlamentem¹⁵ (Knutsen 2005: 134). Evropská politika tedy zahrnovala dvě zcela odlišné doktríny suverenity. Jednalo se o „starou“ doktrínu božského práva králů, která podporovala absolutistické režimy. Podle anglického politického filozofa Roberta Filmera (1588–1653) má lidská společnost původ u Adama. Bůh mu svěřil všechnu moc, tudíž pak všichni králové vládou božským právem, jelikož ji Adam předával dál svým potomkům, kteří představují celou historii lidstva (Filmer 1680).¹⁶ Druhá, „nová“ doktrína lidové svrchovanosti, se rozvinula v bohatších obchodnických námořních mocnostech severoatlantického pobřeží.

Během této éry se ještě více rozvinula doktrína merkantilismu, která se nejvíce aplikovala právě v Anglii¹⁷. Stát uvaloval na určitá zboží zákaz nebo vysoká cla, aby tím odrazil od dovozu a podpořil domácí výrobu. Snažil se zlepšit dopravu a povzbudit soukromé podnikání prostřednictvím silných intervencí. Jak je psáno výše, ekonomická doktrína merkantilismu byla

¹⁵ Slavná revoluce roku 1688 přinutila anglického krále akceptovat, že parlament bude omezovat jeho svobodu jednání určitými zábránami (Knutsen 2005: 133). Deklarace práv z roku 1689 do budoucna zabránila tomu, aby se mohl stát panovníkem katolík a zrušila možnost vzniku absolutní monarchie právě omezením panovníka ve prospěch parlamentu.

¹⁶ Kapitola 1.

¹⁷ Jako ekonomická škola se však vyvinula ve Francii ve druhé polovině 17. století.

doprovázena politickou doktrínou absolutismu a obě nadále ovlivňovaly evropskou politiku 18. století. Centralizace moci se za vlády Ludvíka XIV.¹⁸ vyvinula v jakýsi osvícený despotismus, kdy královi ministři stále více upevňovali státní struktury. Absolutistická teorie byla doplněna o doktrínu božského práva, osoba monarchy se tím pádem stala ohniskem svrchovanosti. Král byl považován za něco neosobního, abstraktního či polobožského. Ale jelikož většinu úřední práce vykonávaly stále širší sbory administrátorů, monarcha se postupem času stával pouhou figurkou (Knutsen 2005: 134).

Základní jednotkou mezinárodních vztahů byl neproniknutelný, jednotný a teritoriální stát, jehož profesionální elita jednala na základě logických úvah o materiálních možnostech států. Základem byla koncepce přirozené rovnováhy mezi státy s nestejným potenciálem, která je přítomná v tehdejších teoriích rovnováhy moci. Mocenská rovnováha zaručuje nezávislost jednotlivým státům a v tomto období je povýšena na základní princip evropské politiky. (Drulák 2003: 21). Politické i ekonomické úvahy vycházely z mechanistického předpokladu, že moc a bohatství existují jako pevně dané kvantitativy. Jednodušeji: Zvětší-li jedna země svůj díl, jiné země tím utrpí odpovídající ztrátu.

V mezinárodních záležitostech jsou v 18. století patrná témata symetrie, rovnováhy a sebevyvažování. Vize společenské rovnováhy, která charakterizuje sociální myšlení 18. století, se liší od pojetí ve století sedmnáctém, kdy se na rovnováhu moci mezi státy nahlíželo jako na politiku prospívající konkrétní zemi. Tato představa se interpretovala pomocí pojmu individuálního zájmu. V 18. století se ale stává vizí politika prospěšná celé společnosti. Hlavním cílem politiky rovnováhy moci není uchovávat suverenitu a nezávislost jednotlivých států (Little 2007: 4). Raději by měla zachovávat řád samotného mezinárodního systému. Mezistátní rovnováha moci byla chápána jako základní stabilizační faktor ve společnosti suverénních států a byla také cílem sama o sobě. Osvícenský příspěvek k teorii mezistátních vztahů zahrnuje posun zaměření z jednotlivého státu na státní systém. To znamenalo všeobecné přijetí principu přirozené harmonie, v čemž ale spočíval hlavní paradox tohoto věku. Byla to doba, která velmi zdůrazňovala primát lidského rozumu a přesto stavěla svoji

¹⁸ Vládl v letech 1661–1715.

nejcharakterističtější sociální vizi na iracionálním a mimolidském sebeuspořádávajícím principu (Knutsen 2005: 159).

1.4 Intervence

Suverenita a intervence jsou v podstatě vzájemně si odporující pojmy. Obecně je přijímána praxe neintervence, jelikož je respektována suverenita jednotlivých států. Intervence je totiž z právního hlediska vnímána jako zásah do práv suveréna a jako narušení principu suverenity. Ideálně by k intervencím vůbec docházet nemělo, avšak především v současné době mezinárodní společnosti prosazuje stanovit určité legální zásady intervence.

V praxi se lze setkat s několika druhy intervencí. S intervencí na základě pozvání legální vlády, s preventivní intervencí a s humanitární intervencí (Hippel 2000: 19). Klasické nehumanitární intervence mají politický charakter a jejich iniciátorem je jenom jeden stát, jež se snaží prosazovat svou vůli státu jinému. Také to může být stát, který druhému poskytuje vojenskou pomoc. Takový druh intervence nezpochybňuje, že by měla být suverenita nenapadnutelná (Königová 2001: 43).

Vestfálské mezinárodní uspořádání upevnilo právní výklad, kdy je spatřována priorita v domácí jurisdikci. Týkalo se to hlavně oblastí územní integrity a politické nezávislosti. Přibližně ve 20. století, s narůstajícím počtem rychlejších prostředků lidské komunikace a přepravy a navyšováním počtu státních i nestátních aktérů, prodělala doktrína neintervence značné trhliny. Lepší provázanost světa měla za následek, že se jednotlivé státy začaly čím dál tím častěji přiklánět k praxi intervence. Dnes panuje názor, že jde o intervenci v případě, když se prostřednictvím nebo ve spolupráci s osobami a stranami zastupujícími aktéry mezinárodního dění do domácího prostředí zasaženého subjektu autoritativně dosadí určité jiné hodnoty (Hippel 2000: 281).

Analýza intervencí v různých historických dobách ukazuje, jak se v průběhu času měnily způsoby jejich ospravedlňování, a tím zároveň i pohled na suverenitu a státnost. Jejich vysvětlování a ospravedlňování jsou pokaždé určena pro komunitu států, které činí zástupci komunity jiné, jež si tím nárokuje právo mluvit ze svého suverénního postu, z kterého k takovému kroku čerpá legitimitu

(Weber 1995: 5). Zrovna během intervencí dochází k úpravě vnímání a uplatňování státní suverenity. Je to z důvodu, že vždy probíhají v určité době a za určitých okolností. Též limity suverenity představují historické proměnné, jež odrážejí potřeby a pozici daného intervenenta (Weber 1995: 8–10).

Oblast humanitárních intervencí je bohatým zdrojem myšlenek. Jako první takovou myšlenku vyslovil Grotius, kdy obhajoval intervenci v případě, když vláda špatně nakládá se svými poddanými. V rámci moderních dějin mezinárodních vztahů se však humanitárním intervencím nevěnovalo tolik pozornosti. V zásadě se prosazoval princip neintervence, který vyplýval z uspořádání vestfálského systému. V současnosti je humanitární intervence pokládána za vojenský zásah cizího aktéra mezinárodních vztahů ve věcech pokládaných za záležitosti vnitřní politiky určitého státu. Z mezinárodně-právního hlediska zůstává pouze záležitostí politických preferencí osoby, jež se k řešení vzniklé krize vyjadřuje (Königová 2001: 49). V rámci mezinárodního prostředí však panuje jakési napětí mezi principem státní suverenity a závazkem ostatních aktérů udržet mezinárodní mír a bezpečnost. Nejdůležitějším předpokladem pro humanitární intervenci je odpovídající a přesvědčivá legitimizace. Suverenita státu dále musí ustoupit imperativu záchrany civilistů v případech nezměrného lidského utrpení (Hippel 2000: 3).

Ke konci 20. století se vedou debaty o tom, zda jsou humanitární intervence zdůvodnitelné, a pokud ano, tak za jakých okolností. Proti sobě stojí dva proudy¹⁹, kdy jeden říká, že suverenita vyžaduje dané minimum pravidel koexistence a hlavně zásady neinterventovat do oblasti domácí politiky jiných států. Druhý proud trvá na tom, že suverenita je podmíněná a samotná existence mezinárodního společenství požaduje, abychom definovali cíle, k jejichž naplnění by se měly státy zavázat, i prostředky, jakými toho chceme dosáhnout. Vnitřní suverenitu považují za privilegium „sídlicí“ ve státních občanech (Königová 2001: 50). V případě, že se stát přestane chovat jako řádný občan dovnitř i navenek, může mu být právo nárokování si suverenity odejmuto. V tu chvíli může mezinárodní společenství legitimně intervenovat s cílem nápravy nezákonného stavu.

¹⁹ Těmi proudy jsou pluralisté a solidaristé. Pluralisté patří k německé právní škole a k hegelianskému pojetí státu. Solidaristé vycházejí z myšlenek Grotia a ze stoické tradice (Königová 2001: 50).

2 Thomas Hobbes

2.1 Přirozený stav

Thomas Hobbes²⁰ po celý svůj život zažíval nejbouřlivější doby v dějinách svého národa, což značně ovlivnilo všechna jeho díla. Spis *Leviathan* napsal na pozadí anglické občanské války. Hobbes v něm popisuje přirozený stav jako stav násilné anarchie a jako války všech proti všem. Tvrdí, že příroda nadělila všem lidem stejné tělesné i duševní přednosti tak, že jsou si rovni. Někdy se však stane, že někteří jedinci jsou tělesně silnější než druzí, nebo i duševně bystřejší. Nikdy to není ale takový rozdíl, aby si někdo mohl osobovat nějakou výhodu (Hobbes 1941: 159). I nejslabší má dost sil na zabití silnějšího člověka, a to buď tajnými úklady, nebo ve spojení s jinými, kteří se nacházejí ve stejném nebezpečí. Každý se nachází v nebezpečí vůči každému a kvůli této vzájemné nedůvěře není rozumnější cesty, jak si zajistit bezpečí, než ovládnou všechny v okolí násilím nebo lstí. Pak se jedinec nebude muset bát žádné větší moci, která by ho mohla ohrožovat (Hobbes 1941: 161).

V lidské přirozenosti jsou zakořeněny tři hlavní příčiny sporů. Jsou jimi soutěžení, nedůvěra a touha po slávě. Pokud lidé žijí bez společné moci, která by je všechny držela na uzdě, jsou mezi sebou ve stavu válečném. Hobbes za válku nepovažuje pouze boje a nepřátelství, nýbrž i dobu, kdy existuje byť jen vůle rozhodnout se k boji. Díky neustálému strachu a nebezpečí z násilné smrti žijí lidé osaměle a stísněně a jejich život je jen krátký (Hobbes 1941: 162–163). Hobbes počítá pouze s nejvyšším zlem, což je právě tento neustálý strach z násilné smrti v rukou ostatních. Pramení z racionální touhy všech lidí zajistit si bezpečí, nikoli pouze z nějaké jejich zkaženosti. Právě toto nejvyšší zlo představuje podstatu Hobbesova politického myšlení a jeho popisu válečného stavu, kdy je každý nepřítelem každého (Knutsen 2005: 117). V takovém stavu pojem práva a křivdy,

²⁰ Thomas Hobbes se narodil roku 1588 v Malmesbury, hrabství Wiltshire v Anglii. Většinu života se zabýval vědeckými a kritickými metodami týkající se scholastiky. Ve svých raných letech se věnoval studiu klasických řeckých a latinských autorů a jako první přeložil z řečtiny do angličtiny Thúkýdidovy Dějiny peloponéské války. Mezi jeho díla patří např.: Základy politického a přirozeného práva, O občanu, O člověku a v odezvě na anglickou občanskou válku roku 1642 napsal své nejslavnější dílo *Leviathan* neboli látka, forma a moc státu církevního a občanského. Zemřel roku 1679 v hrabství Derbyshire v Anglii (Newey 2008: 8–13).

spravedlnosti a nespravedlnosti nemá místa, protože kde není společné vlády, tam není ani zákona a kde není zákona, tam není ani spravedlnosti. Dvě základní ctnosti během války představují podvod a násilí (Hobbes 1941: 164).

Za přirozeného stavu není pojem majetku, panství, není ani rozdíl mezi mým a tvým. Platí pouze to, že každému náleží to, co si může vzít, a to tak dlouho, dokud si to udrží. Hobbes tvrdí, že všichni lidé mají stejné právo na všechny věci. Žijí bez jistoty kromě té, kterou jim může zjednat jejich síla a vlastní vynalézavost (Knutsen 2005: 119). Do tohoto neblahého stavu vsadí člověka jeho čistá přirozenost. Je však možné se z něho vyprostit rozumem i citem. Rozum navádí člověka a poskytuje mu vhodné zásady míru, na kterých se lidé mohou shodnout. Tato pravidla se nazývají přirozené zákony. Přirozené právo je svoboda, kterou má každý člověk, aby užíval svých sil, jak sám chce, ke svému zachování (Hobbes 1941: 165).

Díky principu sebezachování lidé usoudí, že aby odstranili strach z násilné smrti, budou muset odstranit jeho příčinu. Musí se tedy zbavit přirozeného práva všech na všechno. Toho mohou dosáhnout jen v případě, že budou všichni souhlasit a vzdají se tohoto práva (Knutsen 2005: 119). Pro naplnění slibu budou muset vytvořit určitou silnou donucovací moc zajišťující ochranu míru a obrany všech. Zároveň musí být mocí dostatečně silnou, aby zastrašila každého od porušení slibu. Takové moci není, dokud se nezřídí stát. Podstata spravedlnosti záleží v zachovávání platných smluv, avšak jejich platnost začíná až se zřízením občanské moci natolik silné, aby lidi donutila tyto smlouvy zachovávat (Hobbes 1941: 178).

2.2 O státu

Jak již bylo uvedeno, lidé zavedli taková sebeomezení, jejichž poslední příčinou, účelem nebo záměrem je starost o vlastní zachování a spokojenější život. Znamená to vymanit se z bídného válečného státu, jež je nutným výsledkem přirozených vášní lidí, a to v případě, že zde není žádná moc, která by je držela na

uzdě a přiměla je k tomu, aby plnili své úmluvy a dbali přirozených zákonů²¹. Cesta jak zřídít obecnou moc, která by mohla ochránit lidi před vpádem cizinců, před vzájemnými křivdami a tím je zároveň zabezpečit tak, aby se při vlastní pili mohli živit plody země a spokojeně žít, je taková, že všechnu svou moc a sílu přenášejí na jednoho člověka nebo shromáždění lidí, kteří mají ztělesňovat jejich osobu. Dále by měli uznat za vlastní vše, co autor, který takto reprezentuje jejich osobu činí nebo dá učinit v záležitostech obecného míru a bezpečnosti, jako kdyby ho k tomu pověřili. Následně každý pověřuje svou vlastní vůli a mínění jeho vůli a mínění (Hobbes 1941: 203–205). Pokud takový stav nastal, nazývá se toto množství sjednocených lidí v jednu osobu *stát*. Právě to je zrod onoho velkého Leviathana, onoho smrtelného Boha, kterému vděčíme pod nesmrtelným Bohem za svůj mír a ochranu. Má k dispozici tolik moci a síly, aby byl schopen formovat vůli všech k míru doma a na vzájemnou pomoc proti vnějšímu nepříteli. Přesně v tom také tkví podstata státu, jež je jednou osobou, jehož činy autorizoval každý jednotlivec vzájemnou úmluvou všech, aby mohl užívat síly a prostředků jich všech pro mír a společnou obranu. Ten, kdo tuto osobu ztělesňuje, se nazývá suverén, držitel suverénní moci. Každý jiný je pak jeho poddaný (Hobbes 1941: 205–206).

Suverénní moc lze dosáhnout dvěma způsoby. Jeden z nich je založen na přirozené síle a nazývá se státem *nabytým*. Je to například tehdy, když si někdo válkou podrobí nepřátele své vůli a za této podmínky jim daruje život. Druhý způsob se nazývá politickým státem nebo státem *ustaveným*. Ten nastává, pokud se lidé navzájem dohodnou, že se dobrovolně podrobí nějakému člověku nebo shromáždění lidí ve víře, že tím budou chráněni proti všem ostatním (Hobbes 1941: 206). Takové ustanovení státu podmiňuje všechna práva a pravomoci toho nebo těch, na něž byla přenesena svrchovaná moc se souhlasem shromážděného lidu. Lidé, kteří si již ustavili stát, nemohou právoplatně bez jeho svolení uzavřít mezi sebou novou smlouvu. Každý je zavázán vůči každému uznat za své vše, co suverén učiní. Samotný suverén je nesaditelný, jelikož na něj každý jednotlivě přenesl svou suverenitu. Zároveň žádnému ze svých poddaných nemůže způsobit bezpráví a nikým z nich nesmí být obviněn z nespravedlnosti, neboť jedná s jejich

²¹ Mezi přirozené zákony patří spravedlnost, nestrannost, skromnost, milosrdenství a zákon činit jiným tak, jak chceme, aby se činilo nám. Přirozené zákony jsou protichůdné našim přirozeným vášním, které nás svádějí ke stranickosti, pýše, pomstě, atd. (Hobbes 1941: 201).

autoritou, která na něj byla lidem přenesena. Z toho vyplývá, že držitel svrchované moci nemůže být popraven ani svými poddanými jinak potrestán. Každý je oprávněn dělat vše, co je podle jeho mínění nutné k zachování míru a bezpečnosti, a to tím, že zabrání neshodám doma a nepřátelství z vnějšku a dále učiní nezbytné kroky k obnovení míru a bezpečnosti, jež byly ztraceny. Podle Hobbesa suverenita zahrnuje posuzování, jaké názory a učení odporují míru a jaké k němu vedou. Držitel svrchované moci má i právo soudit nebo stanovit soudce nad všemi názory a učením. To je pro mír nezbytné a zabrání se tím i neshodám a občanské válce (Hobbes 1941: 212).

Dále je suverenita spojena s pravomocí předepisovat pravidla, podle kterých člověk pozná, jakých statků smí požívat a co smí obecně dělat, aby ho další ze spolupoddaných nemohl obtěžovat. Tento stav se nazývá *vlastnictví*. Pro mír je nezbytná závislost na svrchované moci, což je důležité pro zachování veřejného míru, který je upravován zvláštními občanskými zákony. Suverenita je současně spojena i s pravomocí soudní. Zahrnuje to právo vyslyšet a rozhodovat všechny sporné případy, jejichž vznik se týká občanského a přirozeného zákona.

Suverenita je také spojena s právem vést válku a uzavírat mír s jinými národy a státy (Hobbes 1941: 213–214). S tím je spjato posuzování, kdy je to v zájmu veřejného blaha, jak velké síly je potřeba za tímto účelem shromáždit, vyzbrojit a zaplatit, a jak vybírat od poddaných daně na úhradu nezbytných výdajů. Moc, která má bránit lid, tkví právě v jeho armádách a síla armády spočívá ve shromáždění její síly pod jedním velením. Toto velení musí stanovit suverén, jelikož ten, kdo je velením pověřen, se stává suverénem a ten, kdo má svrchovanou moc, je pak považován za *generalissima*. Hobbes dále tvrdí, že se se suverenitou váže právo vybírat si všechny poradce, úředníky, ministry a důstojníky a je mu svěřena pravomoc odměňovat poddané bohatstvím a počtami, nebo naopak tělesnými tresty, pokutami či potupou dle zákona (Hobbes 1941: 216). Tato všechna vyjmenovaná práva jsou podstatou suverenity, jsou nepřenosná a nedělitelná.

Co se týká rozdílu mezi státy, ten spočívá v odlišnosti suveréna, který reprezentuje všechny dohromady a každého jednotlivce zvlášť. Suverenita je koncentrována buď v ruce jednoho člověka, nebo v ruce shromáždění více lidí. Právo být členem tohoto shromáždění má každý nebo pouze určití lidé, kteří se nějakým způsobem odlišují od ostatních. Z toho plyne, že existují pouze tři druhy

státu. Jsou jimi *monarchie*, která je reprezentována jedním člověkem; *demokracie*, což představuje shromáždění všech; *aristokracie*, kdy se shromáždění skládá pouze z některých osob.²² Rozdíl mezi těmito druhy států je v odlišné přiměřenosti a způsobnosti pro mír a bezpečnosti lidu (Hobbes 1941: 217).²³

Stát vzniklý nabytím je takový, v němž byla svrchovaná moc získaná násilím (Hobbes 1941: 229). Lidé většinou hlasů, hlavně ze strachu před smrtí nebo nevolnictvím, autorizují všechna jednání člověka nebo shromáždění lidí majících jejich životy a svobodu ve své moci. Od suverenity vzniklé ustavením se tento typ států liší tím, že lidé vybírající si svého suveréna, tak činí ze strachu před sebou, nikoliv před tím, koho ustavují. V tomto případě se tedy podrobují tomu, koho se bojí, avšak práva a důsledky suverenity jsou stejné jako v případě státu vzniklém ustavením. Pokud by byla pravda, že všechny smlouvy, sjednané ze strachu před smrtí nebo násilím, jsou neplatné, nemohl by nikdo v žádném státě být zavázán poslušností. Je však pravda, že v již zřízeném nebo dobytém státě, sliby ze strachu před smrtí nebo násilím nejsou smlouvy a tedy nezavazují, je-li slíbená věc nezákonná (Hobbes 1941: 229).

2.3 Povinnosti suverénního reprezentanta

Hlavní úlohou suveréna je podle Hobbese péče o bezpečnost lidu. K tomu je zavázán přirozeným zákonem a musí se z toho zodpovídat pouze Bohu, jako tvůrci zákona. Bezpečností je myšleno zachování života a další jiné životní příjemnosti, které si každý opatřuje sám svou pílí, aniž by to bylo nebezpečné nebo škodlivé pro samotný stát. Obecně by mělo jít o péči pro všechny skrze veřejné poučování, učení i příklady a vydávání i provádění dobrých zákonů, podle kterých si jednotlivci mohou uspořádat své vlastní záležitosti (Hobbes 1941: 346). Povinností svrchovaného vládce je právo plně zachovávat, jelikož pokud zaniknou tato jeho podstatná práva, každý se vrátí do neblahého stavu války všech proti všem. Mezi pravomoci suveréna patří: nejvyšší soudnictví, právo vyhlášovat válku a sjednávat mír svou vlastní autoritou, posuzovat potřeby státu, vybírat daně a sbírat vojsko kdykoliv a jak uzná za vhodné, jmenovat důstojníky a úředníky pro

²² Hobbes preferuje moc koncentrovanou v rukou jediné osoby (Krasner 1999: 11).

²³ Další podrobnosti k uvedeným typům států: Hobbes, Thomas. 1941. *Leviathan neboli látka, forma a moc státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich.

válku a mír, jmenovat učitele a posuzovat, jaké učení je vhodné nebo jaké je proti obraně, míru a dobru lidu (Hobbes 1941: 348). Svým povinností by se prohřešil, kdyby je přenesl na někoho jiného, avšak stačilo by, pokud by se vzdal pouze jedné z nich. Dále ponechá-li lid v nevědomosti nebo mu mylně vykládá základy a důvody těchto podstatných práv. Hobbes se domnívá, že při poučování lidu o podstatných právech suverenity, o přirozených a základních zákonech, nedochází k žádným potížím, jestliže suverén má v rukou svou neomezenou moc. Jeho povinností je tedy postarat se o to, aby byl lid poučen, z čehož může plynout také prospěch a zajištění proti nebezpečí, které jako jeho přirozené osobě může hrozit ze stavu rebelie (Hobbes 1941: 349). Podle Hobbese by se měl každý suverén postarat o to, aby se učilo spravedlnosti. Spravedlností je myšleno, aby se nikomu nebralo, co mu patří, což znamená to samé, jako dbát na to, aby se lidé naučili neokrádat své sousedy násilím nebo lstí o to, co jim patří díky autoritě vlády.

Další věcí, o kterou by měl suverén pečovat je vydávat dobré zákony. Dobrý zákon je takový, kterého je třeba pro dobro lidu a je jednoznačný. Zákony by totiž neměly zdržovat od dobrovolného jednání. Mají ho zaměřit a udržovat v takovém pohybu, aby si lidé neublížili svými vlastními tužbami, zbrklostí nebo neuvážeností. Z toho se rozumí, že zákon, kterého není potřeba, není dobrý, jelikož nesplňuje pravý účel zákona. Za dobrý ho lze pokládat v tu chvíli, je-li ku prospěchu suveréna. Zároveň by měl být dobrý i pro lid, protože nelze oddělit dobro svrchovaného vlády od dobra lidu. S vydáváním dobrých zákonů souvisí i správné uplatňování trestů a odměn. Účelem trestu je především napravení pachatele a ostatních členů společnosti. Také by se měly vynášet co nepřísnejší tresty za zločiny, jež jsou pro veřejnost nejnebezpečnější (Hobbes 1941: 357–358). Hobbes řadí k nejnebezpečnějším zločinům ty, které vycházejí z nepřátelského smýšlení proti ustavené vládě, z pohrdání spravedlností, které vyvolávají rozhořčení lidu a zločiny, jež nebyly potrestány a tím vyvolávají zdání, že se schvalují, pokud je páchají synové, služebníci nebo oblíbenci mocných (Hobbes 1941: 358–359).

2.4 Mezinárodní vztahy

Hobbesovo dědictví nejvíce ovlivnilo politology zabývající se oblastí mezinárodních vztahů, především v rámci problematiky suverénních států. Konkrétně jde o chování států, zkoumání vzájemných vztahů mezi nimi a postavení mezinárodních orgánů a institucí jako je OSN nebo EU. Žádné v současné době existující instituce samozřejmě za Hobbese ještě neexistovaly, avšak fenomén mezinárodních vztahů zabývající se suverénními státy a mezinárodními institucemi již ano. Evropská politika byla poznamenána soupeřením mezi suverénními státy. Termín Vestfálský systém je dnes používán k popisu soupeření mezi nezávislými státy inaugurovanými Vestfálskou mírovou smlouvou na konci třicetileté války (Newey 2008: 160–161).

Z pojmu suverenity Hobbes vytvořil osu své vize mezinárodních vztahů. Spjoval ji s vladařovou absolutní a neomezovanou mocí. V *Leviathanu* tvrdí, že v rámci státu může panovník vyžadovat od svých občanů bezvýhradnou poslušnost. Panovník je státem, jeho zájmy jsou zájmy státu, jeho vůle je státní vůlí (Knutsen 2005: 119). Panovník je suverénem, a proto reprezentuje stát i ve vztazích k jiným státům. Jelikož jsou panovníci suverénními jednotlivci, jejich svobodu nikdo neomezuje. Nezřekli se svého přirozeného práva a nikdo jim nepřekáží v koncentraci jejich moci. Díky tomu jsou si rovni tělem a duchem. V neustálé snaze moci po více moci však budou některé státy nevyhnutelně fyzicky silnější nebo bohatší než státy jiné. Právě síla a bohatství jsou nejdůležitějšími projevy moci. Pro Hobbese je mocí také poznání a přátelé, jelikož díky spojenectví s přáteli (s těmi, kteří jsou ve stejném nebezpečí) může i ten nejslabší suverén uškodit nejsilnějšímu (Knutsen 2005: 121).

Hlavní rys úvahy o přirozeném právu spočívá v myšlence, že lidské bytosti jsou předmětem určitých norem chování, bez ohledu na to, zda je jejich chování řízeno zákony či předpisy, které vytvořily uměle ustavené orgány. Tyto normy jsou obvykle považovány za Boží zákon. Přirozené právo je v 17. století hlavním bodem zkoumání toho, co je nyní nazýváno mezinárodními vztahy. Idea přirozeného zákona nabídla způsob regulace toho, co by se jinak jevilo jako nebezpečné či neovladatelné odvětví politického života ve smyslu vztahů mezi státy.

Hobbes si nemyslel, že lidé mají přirozený impuls k pospolitosti. Naopak podle něj přirozené impulsy vedou ke konfliktu, což dokládají vztahy mezi státy. To ale nevylučuje možnost kooperativního soužití. Takového soužití může být dosaženo mezi suverénními mocemi v podobě lig či aliancí. Úspěch však závisí na přítomnosti „společné moci“ k tomu, aby se stabilizovala očekávání v chování ostatních aktérů. Kromě této síly již neexistuje žádná jiná, která by představovala impuls k určité pospolitosti (Newey 2008: 162). Z toho vyplývá, že kde není žádná společná moc či síla, zvítězí nejistota. Je ale důležité rozlišovat mezi nejistotou a anarchií. Ta vyplývá právě z absence oné společné síly, kdy není možno provést žádnou prospěšnou akci a není zde žádný rozumný předpoklad k přetrvávání podmínek spolupráce. V Hobbesově vnímání je to právě tato radikální nejistota, která označuje vztah mezi svrchovanými státy.

Mezinárodní sféra je příkladem přirozeného stavu. Jinak řečeno, situace v mezinárodní politice, kde absentuje dominantní globální autorita, se odráží v individuálních lidských bytostech. Hlavní myšlenka Hobbese je jasná: národní tvůrci jsou proti sobě ve stavu válečném, a to kvůli jejich nezávislosti (Newey 2008: 163). Neexistuje žádná světová vláda, která by nad nimi měla svrchovanou moc. Přirozený stav se nachází někde mezi jednotlivci nacházející se v přirozeném stavu a osobami, které vykonávají svrchovanou moc v mezinárodních záležitostech. Dále jednotlivci ve stavu přirozeném si jsou rovni v útočné síle, protože kdokoliv je dostatečně silný zabít a zároveň je dostatečně slabý na to, aby mohl být zabit buď dalším jednotlivcem, nebo skupinou jedinců (Hobbes 1941: 159). Z pohledu států úplná rovnost moci vede k válce, jelikož dává každému motiv zapojit se do preventivní agrese. Pokud není žádný bezpečný předpoklad, že stát nebude kořistí takové agrese a bude „zabit“, každý stát ví, že to každý agresor bude moci udělat. To poskytuje dostatečný racionální motiv pro preventivní úder (Newey 2008: 164–165).

Jak již bylo uvedeno, přirozený stav je stavem válečným. Pokud jsou tedy suverénní státy ve stavu přirozeném, který je stejný jako ten mezi jednotlivci, pak jsou státy nutně také ve válečném stavu mezi sebou. To může vyznít trochu zvláště, jelikož o válce je obecně smýšleno jako o výjimečné a dočasné podmínce, jež po určitou dobu převládá mezi svrchovanými státy, které jsou jinak v míru. Podle Hobbese jsou ale takové státy spolu ve válce po celou dobu (Newey: 2008: 165). V tomto smyslu tedy dva státy mohou být ve válce, i když

nemají žádnou společnou historii takového nepřátelství a mají mezi sebou uzavřeny smlouvy o přátelství a spolupráci.

Z díla Leviathan se zdá, že jednotlivci jsou jedinými subjekty, které existují v přirozeném stavu. Ale v mezinárodní sféře jsou a vždy byly i nestátní subjekty různého druhu. Hlavním příkladem z poloviny 17. stolní je římsko-katolická církev. Dále se státy spojují do nadnárodních orgánů pro předem dané účely, jakými jsou obranné aliance či obchodování. Nezřídka se stávalo, že dynastické a náboženské vazby často překonaly národní hranice.

Konečně, hrozba náhlé a násilné smrti je velmi reálnou vyhlídkou jednotlivců ve stavu přirozeném. Není však zcela jasné co taková smrt znamená pro suverénní státy (Newey 2008: 166). Například v monarchiích se může rozlišit mezi smrtí držitele moci a úřadu panovníka a mezi smrtí „koruny“. Je samozřejmostí, že některé státy přestanou existovat, a to prostřednictvím fragmentace, anexe nebo splynutí se státem jiným. Ale i v takových případech je patrné částečné přežití nebo dokonce celkové „vzkříšení po zdánlivé smrti“. Zdá se, že toto je jakýmsi kompromisem mezi přirozeným stavem, jak ho popisuje Hobbes, a mezinárodní politikou.

2.5 Humanitární intervence

Hobbes je představitelem politického realismu, který je typický pro nadřazenost národních zájmů v mezinárodních záležitostech. To lze považovat buď jako morální povinnost, nebo jako popis stavu vládnoucího. Politické předpisy zahrnují sledování intervencí, kvůli kontrole přínosu pro národní zájem. Teorie totiž předpokládá, že by státy samy měly hledat a hájit své zájmy. Realisté nabízejí širokou doktrínu intervencionalismu²⁴, která intervence ospravedlňuje z důvodu ekonomického zisku či z důvodu zachování rovnováhy sil. Také se ale obávají nekontrolovaného růstu cizí moci na území státu, vyvolané války, ztráty

²⁴ Teorie intervencionismu zkoumá povahu a ospravedlnění zásahů jiného politického zřízení (politické organizace) nebo jednotlivce. Intervencionismus je charakterizován použitím či hrozbou síly nebo nátlaku na změnu politické, kulturní a jiné situace nominálně mimo morální a politické hranice intervenující strany. Obvykle se tak týká vládních zásahů do záležitostí jiných vlád, ale také může být rozšířena o zásahy do kultury, náboženství, životního stylu a hospodářské činnosti. To zahrnuje také otázky jako např. paternalismus, imperialismus, témata v oblasti obchodu, lékařství či environmentalismu (Moseley 2006).

základních ekonomických zdrojů nebo invaze (Moseley 2006). Realistická tradice v mezinárodních vztazích se zaměřuje především na hodnotu bezpečnosti. Stát musí poskytovat ochranu před vnějšími hrozbami, které plynou z moci ostatních států (Sørensen 2005: 113). Také ovšem považují v určitých případech válku za racionální prostředek pro dosažení národních zájmů, což ale v jejich interpretaci neznamená intervenci.

Hobbes vyvinul jeden z prvních pohledů na řádnou roli vlády ve státu. Předpokládá, že by lidé měli dobrovolně odložit své přirozené právo na sebeurčení do rukou panovníka s absolutní mocí. A to výměnou za osobní a veřejnou bezpečnost a za účelem vyhnutí se anarchického a násilného stavu přirozeného. Panovník musí být držitelem absolutní, nedělitelné a neomezené moci, proto aby mohl zamezit jakéhokoliv pokusu o porušení pravidel a zhoršení do stavu občanské války. Právě vytvořením států se anarchie přirozeného stavu přesouvá na úroveň mezinárodního systému, kde králové a další reprezentanti suverénní autority stáli vždy proti sobě, neustále se vzájemně pozorující a mířící na sebe zbraněmi (Sørensen 2005: 112).

Podle Hobbese bezpečnost pochází od státu, který musí být schopen zajistit dostatečný stupeň ochrany obyvatelstva před vnějšími, ale i vnitřními hrozbami. Nástrojem takové schopnosti je moc. Moc donucovací však není jenom zdrojem ochrany obyvatelstva, stává se i zdrojem hrozeb. Bez existence státu neexistuje žádná ochrana, lidé budou žít krátký a brutální život v přirozeném stavu, kde egoističtí jedinci představují jeden pro druhého hrozbu smrti. Tento problém ale Hobbes odsouvá přesnou specifikací požadavků vůči suverénovi, jež se týkají ochrany obyvatel a majetku. Leviathan ctí podmínky společenské smlouvy a vytváří základ pro dobrý život svých občanů (Sørensen 2005: 113). Stát musí zajišťovat jak ochranu před hrozbami, tak i možnost rozvoje společnosti a ochranu blahobytu.

Vzhledem k tomu, že jednotlivci převedli své právo na sebeurčení na svrchovanou moc, ztělesňující veškerá práva na sebeurčení politické jednotky, musejí to ostatní státy respektovat a zdržet se zasahování do vnitřních záležitostí tohoto státu. Proto je Hobbes přesvědčen, že legitimita panovníka nespočívá v určité formě vlády, ale v tom, zda jedná v zájmu osobní a veřejné bezpečnosti svých obyvatel.

V případě, že suverén nezaručí osobní bezpečnost a občanské svobody, které slíbil ochraňovat výměnou za poslušnost svého lidu, ztrácí svou legitimitu. Moderními slovy to znamená, že pokud státy nezaručí bezpečnost a občanská a politická práva, která spadají pod jeho zodpovědnost, ztratí tím právo na suverenitu a neintervenci (Caney 2005: 11–13). V případě Hobbesa můžeme říci, že se přiklání k humanitární intervenci²⁵ v případě bezprávního přirozeného stavu. Neznamená to však, jak uvádí Caney, že má jiný suverén díky tomu právo zasáhnout. Takové právo má pouze autorita vytvořená konkrétním občanským tělesem.

²⁵ Humanitární intervence je podle Königové ještě nepřesně vymezenou myšlenkou postrádající určitou definici. Základní premisa ale zní, že vnější mocnosti mají právo a za určitých okolností i povinnost intervencí ochránit lidi v jiných zemích, a to i v případě, kdy se jedná o konflikt uvnitř suverénního státu. Jsou přímým útokem na tradiční pojetí státní suverenity a z hlediska daného státu nebo skupiny států, které humanitární intervenci zvažují, hraje roli pouze dopad konfliktu na civilisty (Königová 2001: 44).

3 Immanuel Kant

3.1 Věčný mír a přirozený stav

Immanuel Kant²⁶, ve svém díle *K věčnému míru*, popisuje, jak má být takového míru doraženo. Tvrdí, že za neplatné má být považováno takové sjednání míru, který je uzavřen s tajnou výhradou o důvodu k budoucí válce (Franke 2001: 29). Tento mír by totiž znamenal pouhé příměří. Mír však znamená konec veškerých nepřátelských jednání a uzavřením míru dojde ke zrušení všech příčin budoucí války.

Dále píše, že žádný samostatný stát nemá mít možnost získat dědictvím, výměnou, koupí nebo darem stát jiný. Stát není ničím majetkem, je společenstvím lidí, kterému nesmí poroučet ani jím disponovat nikdo jiný než on sám. Připojením státu k jinému by znamenalo zrušení jeho existence jako morální osoby a učinilo by z této osoby věc. To celé odporuje myšlence původní smlouvy, bez které není myslitelné žádné právo nad lidem. Stálé armády by měly časem zcela zaniknout, jelikož neustále ohrožují jiné státy svou válečnou pohotovostí a tím je nutí, aby se vzájemně předháněly v neomezeném vyzbrojování. Samy armády jsou příčinnou útočných válek a to z důvodu, že výdaje na jejich činnost během míru jsou větší než výdaje na krátkou válku (Kant 1999a: 9–11).

Co se týká vnějších státních záležitostí, neměly by vznikat státní dluhy. I přesto je ale v určitých situacích tento zdroj považován za nezávadný, a to hledá-li se mimo stát nebo uvnitř pro pomoc v rámci národního hospodářství. Bohatství, které převyšuje hotovost všech ostatních států dohromady, umožňuje vést válku a může být vyčerpáno pouze tím, že jednoho dne budou splátky za státní dluhy zrušeny²⁷.

²⁶ Immanuel Kant se narodil roku 1724 v dnešním Kaliningradu v Rusku. Byl německým filosefem a posledním představitelem období osvícenství. Na univerzitě studoval filosofii, přírodní vědy a matematiku. Během svého života se živil chvíli jako vychovatel a dále jako profesor na univerzitě. Mezi jeho díla patří např.: *Kritika čistého rozumu*, *Kritika praktického rozumu*, *Metafysika mravů*, *O věčném míru* nebo *O obecném rčení*. Zemřel roku 1804 v Kaliningradu (Jankowiak 2014).

²⁷ Tato možnost snadného vedení války spojená se sklonem vládců k válčení, který je zakořeněn v lidské přirozenosti, je velkou překážkou věčného míru. Kvůli tomu by v preambuli k věčnému míru mělo být zakázáno, protože evidentně nevyhnutelný bankrot jednoho státu musí uvrhnout do dluhů i státy jiné, čímž způsobí veřejnou újmu. Tím jsou ostatní země oprávněny spojovat se proti tomuto státu (Kant 1999a: 12).

Žádný stát se nemá násilím vměšovat do zřízení a vlády jiného státu. Kant považuje takovou událost za příklad velkého zla, jež si lid přivodil svou bezzákonností. Tak daleko by nebylo třeba jít, kdyby se určitý stát zevnitř rozštěpil na dva samostatné, odděleně existující státy, přičemž by si činily nárok na celek. Pouze v takovém případě by se pomoc jiného státu nemohla pokládat za vměšování se do státního zřízení. Avšak toto vměšování by vyvolávalo pohoršení a činilo nejistou autonomii všech států. Dále by si žádný stát neměl ve válce s jiným dovolit akty nepřátelství takového druhu, které by mohly znemožnit vzájemnou důvěru v budoucí mír²⁸. Podle Kanta by měla zůstat alespoň nějaká důvěra v nepřítelův způsob uvažování i během války, protože jinak by nemohl být následně uzavřen žádný mír a nepřátelství by mělo za následek vyhlazovací válku. Válka je pouze tragickým nouzovým prostředkem, jak se ve stavu přirozeném domoci násilím svého práva²⁹ (Kant 1999a: 13). Trestná válka je mezi státy naprosto nepřijatelná, mohlo by dojít k záhubě obou stran konfliktu, a tím také k zániku veškerého práva.

Podle Kanta není mír mezi lidmi přirozeným stavem. Za ten považuje spíše stav válečný, což vymezuje jako stav, který sice není vždy vzplanutím projevů nepřátelství, ale je neustálým ohrožením míru. Mírový stav musí být zjedнан, protože upuštěním od projevů nepřátelství není totiž ještě mír zajištěn a není-li si člověk jist před svým sousedem³⁰, může se k němu chovat jako k nepříteli. Avšak obvykle se nesmí proti nikomu postupovat nepřátelsky, pouze v případě, že již jeden druhému nějakým činem ublížil, což je zcela správné, pokud se nacházejí v občansko-zákonném stavu. Naopak člověk nebo lid v přirozeném stavu se této jistoty zbavuje a škodí si již stavem samotným. Všichni lidé, kteří na sebe vzájemně působí, musí náležet k nějakému občanskému zřízení³¹ (Kant 1999a: 15).

²⁸ Projevy nepřátelství jsou např.: páchaní úkladných vražd, otravy, porušení kapitulace, podněcování ke zradě ve státu, s kterým válčí, atd. (Kant 1999a: 12).

²⁹ Ve stavu přirozeném neexistuje soudní dvůr, který by mohl právoplatně soudit. Žádná strana nemůže být prohlášena za nepřítel, jelikož i to už předpokládá soudní posouzení.

³⁰ Jistý si může být pouze v zákonném stavu.

³¹ Právní zřízení vzhledem k osobám k němu náležejícím je trojí: podle státoobčanského práva lidí pro jeden lid, podle mezinárodního práva států pro jejich vzájemné vztahy a podle světoobčanského práva pokud lze lidi států stojící proti sobě v poměru vzájemného působení pokládat za občany všeobecného státu lidí (Kant 1999a: 15).

3.2 O státu

Kant je zastáncem smluvního vzniku státu, k čemuž využívá myšlenku společenské smlouvy jako základu občanské společnosti. Společenskou smlouvu pojímá jako regulativní ideu, jejímž účelem je hodnocení institucí veřejného práva. Je hypotetickou dohodou morálních bytostí o právním státě, který představuje ideální stav (Krsková 2003: 372).

Jediné zřízení, které vyplývá z ideje původní smlouvy, je podle Kanta zřízení republikánské. Je to zřízení ustavené podle principů svobody členů společnosti, podle zásad závislosti všech poddaných na jediném společném zákonodárství a podle zákona rovnosti státních občanů. V právním ohledu je toto zřízení původně základem všech druhů občanské ústavy. Má i naději na věčný mír, protože je-li vyžadován souhlas občanů státu při rozhodování, jestli má být válka nebo ne, není nic přirozenějšího, než že budou s válkou otálet. Je to hlavně z důvodu, že by sami na sebe uvalili všechny útrapy, které by s sebou válka přinesla (Kant 1999a: 17). Lidé by museli sami bojovat, z vlastního jmění platit válečné výdaje, sami napravovat spoušť, kterou po sobě válka zanechá a uvalili by na sebe také velké dluhy, jež ztrpčují stav míru a nelze je nikdy splatit.

Ve zřízení, které není republikánské, tedy kde není poddaný občanem státu, je vypuknutí války nejsamozřejmější věc na světě. Hlava státu totiž není jeho podílníkem ale jeho vlastníkem, jež ze svých radovánek válkou neztrácí ani to nejmenší. Může se tedy rozhodnout pro válku i z nepatřičných příčin (Kant 1999a: 17).

Formy státu Kant rozděluje podle rozdílu v osobách, které mají nejvyšší státní moc nebo podle způsobu vlády vykonávané hlavou státu nad lidem. Podle formy ovládnutí definuje tři. Kdy vladařskou moc má jeden, několik osob spolu spojených nebo všichni, jež tvoří občanskou společnost.³² Další vymezení je podle formy vlády týkající se způsobu zakotveného v ústavě, jakým stát vykonává svou svrchovanou moc. Tady rozlišuje na republikánský a despotický stát. Republikanismus představuje státní princip oddělení výkonné moci od zákonodárné. Despotismus je charakteristický v tom, že stát ze své moci provádí zákony, které sám vydal. Zákonodárce nemůže být zároveň i vykonavatelem své

³² Konkrétně jde o autokracii, aristokracii a demokracii, vládu knížete, šlechty a lidovládu.

vůle. Taková zřízení, která to umožňují, jsou vždy chybná. Obecně lze říci, že lidu ve výsledku záleží více a způsobu vlády než na její formě a republikánská forma vlády, jež Kant upřednostňuje, je možná jen v reprezentativním systému (Kant 1999a: 18–19).

3.3 Mezinárodní vztahy

Z Kantových komentářů k mezinárodním vztahům se zdá, že se na ně dívá značně pesimisticky. Píše o tom, jak ochotně jdou státy do války a že se tato ochota projevuje v bezohledných vzájemných vztazích mezi národy. Uvádí, že válka nepotřebuje žádný zvláštní důvod. Je totiž vštípena do lidské přirozenosti. Avšak paradoxně je autorem jedné z neoptimističtějších doktrín v tradici teorie mezinárodních vztahů. Tvrdí, že lidstvo má také rozum, a protože se lidská racionalita nevyhnutelně vyvíjí, všichni lidé si budou stále více uvědomovat zlo mezinárodních střetů a budou pracovat na tom, aby se všemi válkami skoncovali (Knutsen 2005: 143–144). Ústřední význam státní politiky pro mezinárodní mír spočívá ve třech bodech. Občanské zřízení každého státu by mělo být republikánské, právo národů by mělo být založeno na volné federaci států a světoobčanské právo by mělo být omezeno podmínkami univerzální pohostinnosti (Franke 2001: 31).

V díle *K věčnému míru* tvrdí, že národy či státy mohou být posuzovány jako jednotlivci, kteří si ve svém přirozeném stavu škodí už jen tím, že jsou vedle sebe. Každý z nich může a má kvůli své jistotě od druhého požadovat, aby s ním vstoupil do zřízení, které je podobné občanskému, kde každému lze zajistit jeho práva (Kant 1999a: 20). Vzniklo by z toho tedy spojení národů, které by ale nesmělo být zároveň státem národů. To by bylo v rozporu, jelikož každý stát je určován vztahem nadřízeného k podřízenému a mnoho národů by na území jednoho státu vytvářelo jeden lid.

Civilizované národy, z nichž každý je sjednocen ve stát, by se měly postarat o to, aby se co nejdříve dostaly z bídného stavu. Místo toho ale každý stát zakládá svůj majestát spíše na tom, že není podroben žádné vnější zákonné nutnosti. Úcta, kterou každý stát vzdává pojmu práva, dokazuje, že lze nalézt

v člověku ještě větší morální vlohu k tomu, aby v sobě přece jednou ovládl zlý princip a aby v to doufal i u jiných lidí.

O státech nemůže podle mezinárodního práva platit to, co platí podle přirozeného práva o lidech ve stavu bez zákona. Totiž že mají vyjít z tohoto stavu, protože státy mají uvnitř právní zřízení. Rozum z trůnu nejvyšší zákonodárné moci válku jako právní postup zatracuje a mírový stav naopak činí bezprostřední povinností, přičemž tento stav nemůže být zjednán a zajištěn, aniž dojde ke smlouvě mezi národy. Proto musí existovat svazek zvláštního druhu. Kant ho nazývá mírovým svazkem (Kant 1999a: 22). Ten by se od mírové smlouvy odlišoval tím, že smlouva usiluje o ukončení pouze jedné války, zatímco mírový svazek o ukončení všech válek a to navždy. Svazek má za cíl pouze zachovat a zajistit svobodu jednoho státu pro něho samého a zároveň pro ostatní spojenecké státy, aniž se tyto státy musejí podrobit veřejným zákonům a jejich násilí.

Podle Kanta může být o mezinárodním právu řeč až ve chvíli, kdy je předpoklad nějakého právního vztahu. Právo veřejné totiž obsahuje mezinárodní právo již ve svém pojmu zveřejnění obecné vůle, která každému určuje, co mu náleží. Tento právní stav musí plynout z určité smlouvy, která však nesmí být založena na donucovacích zákonech, jako například u smlouvy, z které následně vzniká stát (Kant 1999a: 48). Smlouva, zakládající právní stav, může být třeba smlouvou o trvalé svobodné alianci, jenž je už zmíněná federace států. Bez právního stavu, který účinně spojuje fyzické či morální osoby, tedy ve stavu přirozeném nemůže existovat jiné právo než soukromé. Tak se objevuje spor politicky s morálkou, avšak jen tím, že smlouva spojuje státy za účelem, aby mezi sebou a společně vůči jiným státům zachovávaly mír. V žádném případě proto, aby podněcovaly války. Účelem federace států je tedy jenom oddálení války, což je také jediný se svobodou lidí slučitelný stav. Shoda politiky a morálky je tedy možná pouze ve federativním svazku, který by měl ideálně dosahovat co možná největšího rozsahu (Kant 1999a: 50–51).

Proveditelnost myšlenky federalismu se má postupně rozšířit do všech států a tak vést k věčnému míru. To dokazuje, že se mocný a osvícený lid bude moci ustavit v republiku, a pak tato republika vytvoří jakýsi střed federativního spojení pro jiné státy. Připojené státy by si tím zajistily podle ideje mezinárodního práva stav svobody a rozšiřovaly jej postupně dál dalšími sdruženími. Pro státy v jejich vzájemném vztahu nemůže na základě rozumu existovat jiný způsob, jak

vyjít ze stavu bez zákona naplněného samými válkami, než že se vzdají své bezzákonné svobody. Podrobí se veřejným donucovacím zákonům a tak vytvoří jeden stále se zvětšující stát národů, který by nakonec zahrnoval všechny národy země (Kant 1999: 22). Protože to ale národy podle své ideje mezinárodního práva nechtějí, může namísto pozitivní myšlenky světové republiky jen její negativní náhražka, totiž trvalý a stále se rozšiřující svaz zabraňující válce, který by zadržel proud nepřátelského, práva se obávajícího sklonu, pod neustálou hrozbou jeho propuknutí (Kant 1999a: 23).

Kant považoval mechanismus rovnováhy moci za mechanicky vadnou koncepci. Podle něj trvalý všeobecný mír na základě rovnováhy moci v Evropě je pouhá chiméra. Obecně tedy odmítal argument, že se lze spolehnout na nějaký určitý mimolidský princip, který mír prostřednictvím mezistátní rovnováhy automaticky zajistí. Mír lze mezi státy nastolit pouze prostřednictvím lidského rozumu a politické vůle. Taková vůle se nutně objeví, jak lidstvo pozná nové, zruďnější formy války (Knutsen 2005: 145). Lidi bude děsit růst jejich ničivých schopností a stále více si budou uvědomovat naléhavou potřebu zrušit válku a nastolit a udržet mír. Z dlouhodobého hlediska je tedy věčný mír nevyhnutelný.

Obecně nepovažuje mezinárodní politiku primárně za vztahy mezi státy, nýbrž skutečným tématem je vytvoření vztahů mezi všemi lidmi ve společnosti. Zkoumání světové politiky by se tedy nemělo zaměřovat na rozdělovací spory mezi státy; mělo by brát v úvahu mezinárodní společnost, která je tvořena interakcí jednotlivců. Lidské společenství je ústřední realitou mezinárodních záležitostí a také cílem nejvyššího lidského úsilí (Knutsen 2005: 160–161).

3.4 Humanitární intervence

Na pojem absolutní suverenity a nevměšování se do záležitostí jiných států měl vliv i Immanuel Kant. Pro Kanta mají jednotlivci vrozené právo na svobodu z titulu jejich lidství. Díky tomu neztrácejí svou svobodu ve společenské smlouvě s nadřazeným suverénem (Freeman 2011: 27). V Kantově pojetí jsou hlavním zdrojem suverenity národy, které samy o sobě splňují svou nadřazenou roli tím, že vedou vládu. V republikánském zřízení musí mít v zásadě každý zákon souhlas racionálních lidí a vládce musí jednat v rámci práva a vůle svých občanů. To sice

podporuje myšlenku lidové svrchovanosti, avšak i v případě, když se zdá, že je společenská smlouva zrušena, by lidé měli stále poslouchat svého svrchovaného panovníka jako vykonavatele právní spravedlnosti (Riley 1977: 451).

Kant navíc argumentoval, že republiky, které odvozují svou suverenitu od svých občanů, spolu nevstupují do války. Trvalý mír vyžaduje, aby se všechny státy, žijící stále v násilném přirozeném stavu, staly republikami. Nicméně se zdá, že Kant odmítá jakoukoliv vnější pomoc v podobě vojenských intervencí v jiném státě, který si klade za cíl svržení režimu (Williams 2010: 103). Tvrdí, že státy mají povinnost zdržet se zásahů do vzájemných záležitostí ze stejného důvodu, jako jednotlivci mají povinnost navzájem tuto autonomii respektovat (Holzgreffe, Keohane 2003: 18). Tento paradox současně připisuje nezadatelná práva pro občany, ale odmítá „silové“ prostředky na ochranu těchto práv.

Státy jsou legitimní pouze tehdy, dokud chrání a prosazují přirozená práva svých občanů. Stát, který tak nečiní nebo se dokonce dopouští porušování těchto práv, tím přerušuje společenskou smlouvu a ztrácí svou vnitřní i vnější suverenitu (Tesón 2005: 16). Pomoc svrhnout nelegitimní vládu prostřednictvím intervencí slouží občanům a je legitimní, pokud zabrání a ukončí hrubé porušování lidských práv. Kantův strach z neomezeného povstání a vnějšího zásahu má jistou legitimitu a jeho argument se kvalifikuje za podmínek, že způsob zásahu musí být přiměřený utrpení způsobené porušováním lidských práv. Lidé musí určitým způsobem vítat cizí armády, které jim přichází na pomoc a zásah musí být v souladu s doktrínou dvojího účinku³³.

Kant spoléhá na souvislost mezi splněním podmínek a motivem, který za zásahem stojí. Při splnění nebo nesplnění podmínek závisí morální hodnota akce na tom, zda byla provedena z dobré pohnutky, tedy pouze kvůli určité povinnosti pomoci svrhnout nelegitimní vládu. V případě splnění uvedených podmínek, je však obsah povinnosti nezávislý na motivu, který stojí na pozadí takové intervence (Bagnoli 2004: 124).

³³ Není dovoleno páchat zlo jako prostředek k dosažení dobra, ale je přípustné připouštět zlo jako vedlejší, nezamýšlený účinek jednání, které je primárně zaměřeno k dosažení nějakého většího dobra.

4 Porovnání myšlenek Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta

4.1 Přirozený stav a vznik společenství

U Thomase Hobbesa je pro přirozený stav charakteristická nepřetržitá existence války. Nicméně ji nebere jako neustávající střetávání se, nýbrž podle definice válka nespočívá ve skutečném boji, ale v obecně vnímané možnosti takového boje, a to po dobu, dokud není zajištěno opaku. Přirozený stav je potom spíše situací, ve které neexistuje žádná účinná moc, k níž by se lidé mohli odvolat. Na válce se přirozeně podílejí lidé a příroda učinila člověka rovného druhému jedinci ve fyzických schopnostech a rozumu (Ditrych 2004). Příčinami sporů jsou podle Hobbesa hlavně soutěživost, vzájemná nedůvěra a touha po slávě. První příčina je podněcuje k útoku za vidinou zisku, druhá za zajištění jejich bezpečí a poslední za jejich historické ocenění či pověst. Pouze jedna touha je všem společná, čímž je touha po moci. V přirozeném stavu je patrná neustálá snaha získat pro sebe co nejvíce moci. Je to z důvodu, že pro vzájemnou nedůvěru není rozumnějšího způsobu, jak si zajistit bezpečí, než určitým předběžným opatřením. To je spatřováno v ovládnutí každého, koho ovládnout lze, dokud je před člověkem taková moc, která jej ohrožuje.

Člověk v přirozeném stavu vede život v osamění. Přesto se však lidé spojují s dalšími, kteří jejich pocit ohrožení sdílejí. Zároveň ale nemají vzájemně žádnou jistotu, jak se dále jejich spojenci zachovají. Jejich chování se v tomto spojení bude zakládat pouze na odhadu situace, neboť úmluvy bez meče jsou pouhá slova a nemají žádnou sílu zajistit člověku bezpečí (Hobbes 1941: 166). Spojenectví, které je uzavřeno proti společnému protivníkovi, umožňuje snížit jejich zranitelnost. Zmenší ji způsobem, že se jedinci v takovém spojení ocitnou v pokušení proti soupeři sami zaútočit a tím učinit takzvané předběžné opatření.

Co se týká spravedlnosti v přirozeném stavu, tento pojem zde zcela chybí. Pojem dobrého a špatného, spravedlivého či nespravedlivého tu nemá místo. Obecně se může říci, že kde není obecné moci, tam není zákona. A kde není zákona, tam není spravedlnosti. Rozlišení dobrého a zlého závisí na tom, jaký z toho má jedinec prospěch. Termín spravedlnosti je pak založen na základě

třetího zákona, v němž je rozebráno plnění smluv, jež nemohou předcházet přenosu práv obsažených ve společenské smlouvě. Do doby, kdy není tato smlouva uzavřena, disponuje každý člověk přirozeným právem³⁴. Nicméně stále ale existuje přirozený zákon, jež je obecným pravidlem založeným na rozumu a stojícím proti přirozeným vášním, které lidi vrhají do smrtelného soupeření (Ditrych 2004). Strach z násilné smrti je jedinou vášní vedoucí jedince z utrpení přirozeného stavu.

Hobbesův koncept společenství je založen na představě, kdy největší lidskou mocí je ta, jež se skládá z mocí převažujícího počtu jednotlivců a je spojena jejich souhlasem v jediné osobě. Ta následně může používat veškerou jejich moc podle svého vlastního uvážení. Založení společenství je jedinou cestou, jak uniknout hrozbě v podobě neutichajícího stavu boje všech proti všem. Návod, jakým způsobem postupovat při tomto založení, je obsažen ve druhém přirozeném zákoně. Ten praví, že se jedinec má vzdát v případě, když jsou k tomu ochotni i ostatní, a pokud to bude považovat za nutné pro vlastní obranu a spokojí se s takovým druhem svobody ve vztahu k ostatním lidem, stejně tak jako ji ponechá ostatním lidem ve vztahu k sobě. V období, kdy je toto právo v rukou každého člověka, se lidé nacházejí ve stavu válečném. Jejich bezpečnost je zajištěna až když na sebe uvalí zmíněné omezení a přenesou svá práva na suverénní moc, kterou ustanoví právě společenská smlouva.

Výše popsaným způsobem zřízená smlouva je vložena do rukou jednoho konkrétního člověka, případně do rukou shromáždění lidu. Ten je pak nazýván suverénem. Reprezentuje skutečnou jednotu všech lidí ve své osobě. Je „vytvořen“ smlouvou všech lidí navzájem. Tak dochází ke stvoření smrtelného boha, avšak jen pokud je společenství vzniklé ustavením. Podle Hobbese ale většina společenství vzniká pravděpodobně cestou nabytí (Hobbes 1941: 217). V obou případech je uzavřena společenská smlouva, avšak jednou mezi lidmi navzájem a podruhé mezi lidmi a panovníkem, o jehož osobě nemůžou rozhodovat. Obě smlouvy jsou též motivovány strachem, ovšem v prvním případě jde o strach před ostatními jedinci, ve druhém před mocí, která je porazila.

Ve společenství vzniklém ustavením je suverénní moc неотředitelná, zahrnuje moc celého společenství a je spojena do jediného společného „těla“.

³⁴ Přirozené právo je definováno jako svoboda užít své moci podle vlastního uvážení k zachování své přirozenosti, svého vlastního života.

Pravomoci panovníka jsou nedělitelné a nelze je s nikým sdílet. Zahrnují zákonodárnou a soudní moc a pravomoc trestat poddané v souladu se zákonem. Suverén zahrnuje samu podstatu, je neodvolatelný a jeho hlavní povinností je, dle zákona přirozeného, zajistit bezpečnost svého lidu³⁵ (Hobbes 1941: 170). Pokud by ho chtěl lid sesadit, porušil by tak společenskou smlouvu, kterou dobrovolně uzavřel a mohl by být za tento čin po právu potrestán. Hobbes tedy, na rozdíl od Kanta, spatřuje ideální formu státu v absolutistickém zřízení.

Immanuel Kant své stěžejní dílo uvozuje preambulí, stejně jako je to běžné u každé řádné smlouvy. Preambule obsahuje zákony zakazující i nařizující. Tyto zákony se uplatňují za všech okolností a je třeba řádně zajišťovat jejich plnění (Reiss 1991: 97). Obsahují zákaz uzavírání příměří umožňující další konflikt namísto skutečného míru, zákaz vměšování se do záležitostí jiného státu³⁶ a zákaz takového jednání státu ve válce, kterým by bylo předem znemožněno budoucí sjednání míru. Dále je zde obsažen požadavek zániku stálé armády, nemožnost získat stát jako patrimonium a zrušení instituce státního dluhu. Po těchto základních předpokladech dosažení věčného míru, následují definitivní podmínky jeho ustavení³⁷.

Podle Kanta mír není přirozeným stavem mezi lidmi. Stejně jako Hobbes, popisuje přirozeným stav jako stav válečný. Kant ho vymezuje jako stav, jež způsobuje neustálé ohrožení míru. Zajímavou paralelu s myšlenkami Hobbese představuje i popis tohoto přirozeného stavu. Je určen tím, že zde chybí nějaký tribunál, jehož rozhodnutí by měla zákonnou sílu, a kde o žádné straně ve sporu nelze říct, že spravedlnost je na její straně (Ditrych 2004). Kant tvrdí, že mírový stav musí být zjedнан a pokud si jedinec není jistý před svým sousedem, opravňuje ho to k tomu chovat se k němu jako k nepříteli. Soused nám škodí už samotnou absencí zákonnosti ve svém vlastním stavu. Obecně se ale lze k někomu chovat nepřátelsky, pouze za předpokladu, že nám již nějak ublížil (Kant 1999a: 15).

³⁵ Pozoruhodnou rezervou hobbesovského absolutismu je, že poddaní jsou k panovníkovi vázáni povinnostmi pouze do doby, do které trvá moc, již je panovník ochraňuje. Neboť právo bránit se, které mají lidé od přirozenosti, pokud není nikoho jiného, kdo by jim tuto ochranu zaručil, se lidé žádnou smlouvou nemohou vzdát (Ditrych 2004).

³⁶ K takovému zásahu nemá nikdo ospravedlnění. Výjimku však tvoří občanská válka, jako stav bezvlády. V takovém případě a za určitých podmínek může cizí stát zasáhnout.

³⁷ Viz. kapitola o Immanuelu Kantovi.

Jak již bylo psáno, Kant, stejně jako Hobbes, upřednostňuje vznik státu prostřednictvím společenské smlouvy, která je základem občanské společnosti. Kant ji však pojímá jako regulativní ideu. Je dohodou morálních bytostí o právním státě, který ztělesňuje ideální stav (Krsková 2003: 372). Za ideální pokládá republikánské zřízení, jež je zřízeno podle principů svobody všech lidí ve společnosti. Je ustaveno podle zásady závislosti všech poddaných na jednom společném zákonodárství a podle zákona rovnosti všech občanů státu. Pouze takové zřízení má naději na stav věčného míru. Pro Kanta ale není zcela zásadní, zda je věčný mír, nahlížený jako spravedlivé soužití pod vládou zákona, uskutečnitelný. Naší morální povinností je jednat tak, jako kdyby dosažení takového stavu bylo možné (Ditrych 2004).

Kant, v díle *O obecném rčení*, vystupuje proti Hobbesovi. Tvrdí, že mezi všemi smlouvami, jež spojují lidi do jednotné společnosti, je smlouva o zřízení občanské ústavy zvláštním druhem a od ostatních se liší principem svého založení. Všechny společenské smlouvy představují spojení mnohých za nějakým společným účelem. Takové spojení lze však uskutečnit pouze ve společnosti, která již vytváří politické společenství (Kant 1999b: 64). Účelem a svým způsobem i nejvyšší podmínkou je právo člověka postavené na základě veřejných donucovacích zákonů. Pomocí těchto zákonů, může být každému to, co je jeho, určeno a zajištěno proti zásahu kohokoliv jiného.

Celý pojem vnějšího práva vyplývá z pojmu svobody ve vnějším vztahu lidí mezi sebou a nemá nic společného s účelem, jež mají přirozeně všichni lidé, čímž je úsilí o blaženost. Právo znamená omezení svobody každého jedince, ale v podmínce jejího souladu se svobodou každého dalšího, pokud je to možné na základě obecného zákona. Veřejné právo je souhrnem vnějších zákonů, které takový soulad umožňují (Kant 1999b: 71–72).

Občanský stav nahlížený jenom jako stav právní je založen na následujících principech: na svobodě každého člena společnosti jakožto člověka, rovnosti každého se všemi ostatními (poddanými)³⁸, samostatnosti každého člena politického společenství jakožto občana. Až na základě splnění těchto bodů je

³⁸ Z přinucovacího práva je vyňat pouze vládce jako tvůrce či udržovatel státu. Jediný má oprávnění přinucovat, aniž by sám byl podroben přinucovacímu zákonu. V opačném případě by nemohl být hlavou státu (Kant 1999b: 73).

možné ustavit stát v souladu s čistými rozumovými principy vnějšího práva (Kant 1999b: 74).

4.2 Mezinárodní vztahy a humanitární intervence

Rozlišení na hobbesovské a kantovské vnímání světa se ve společnosti vcelku dobře zakořenilo. V dichotomii jejich pohledu na mezinárodní společenství se promítá jednoduché rozdělení na realistické a idealistické hledisko uskutečňování mezinárodní politiky. Mnoho současných myslitelů se inspiruje jejich politickou teorií uspořádání mezinárodního řádu. Jedni se snaží ospravedlnit mocenské politiky spojené s prosazováním vlastní pravdy o řádu v hobbesovském světě všech proti všem. Druzí chtějí ospravedlnit rezignaci na mocenská jednání a úsilí řešit krize odvoláváním se na mezinárodní právo a mezinárodní instituce (Ditrych 2004).

Podle Hobbese suverén držící absolutní moc by měl reprezentovat i svůj stát navenek, čili ve vztahu k jiným státům. Panovníci si jsou díky koncentraci veškeré moci ve svých rukách rovni. Problém nastává při neutuchající snaze po zisku další a další moci. To má za následek, že některé státy budou silnější nebo bohatší než státy ostatní. Právě v tom Hobbes vidí ty nejdůležitější projevy moci, ke kterým však přiřazuje ještě spojenectví s přáteli. Takové spojení nastane pokud se více slabších států ocitne v nebezpečí proti silnějšímu suverénovi.

Dle Hobbese se lidé nemají v přirozenosti uchýlovat k nějaké pospolitosti. Vztahy mezi státy dokazují, že určité přirozené impulsy vedou právě ke konfliktu. Tím ale přesto není vyloučena možnost kooperativního soužití, kterého může být dosaženo suverénními mocemi (Newey 2008: 162). V tomto ohledu se nepatrně přibližuje ke Kantově vizi volné federace států, avšak pouze v myšlence možnosti onoho kooperativního soužití, jelikož státy a jejich panovníci jsou spolu ve válečném stavu díky své nezávislosti. Na mezinárodní řád nahlížel jako na příklad přirozeného stavu, protože pokud absentuje dominantní celosvětová autorita, odrazí se tento stav i do ostatních jedinců. Neexistuje žádná světová vláda držící v rukou svrchovanou moc.

Co se týká války, vede k ní především absolutní rovnost moci mezi státy. Dává to každému státu motiv zahájit preventivní agresí a to z důvodu, že si žádný

stát nemůže být jistý, že nebude napaden jiným svrchovaným územím (Newey 2008: 164). Když se tedy státy nacházejí ve stavu přirozeném, jsou nutně také ve stavu válečném mezi sebou a to i ve chvíli, kdy mezi sebou dokonce mají uzavřeny smlouvy o přátelství a spolupráci.

Pro Hobbesa, jako představitele politického realismu, je pohled na intervence takový, že by státy samy měly hájit své zájmy. Stát musí poskytovat ochranu jak před hrozbami existujícími na svém území, ale i proti vnějším, ze strany ostatních států. Lidé by totiž měli vložit svá přirozená práva do rukou panovníka s absolutní mocí, právě výměnou za to, že jim zajistí osobní a veřejnou bezpečnost. Sám panovník musí mít v rukou absolutní a neomezenou moc z důvodu, aby dokázal zamezit případnému zhoršení stavu či porušování pravidel. Tím, že se začaly vytvářet státy, se tato povinnost přesunula na mezinárodní úroveň, kdy svrchovaní vládci stojí proti sobě (Sørensen 2005: 112–113).

Jak již bylo řečeno, bezpečnost vychází ze státu. Ten musí být schopen poskytnout obyvatelstvu dostatečnou ochranu před všemi hrozbami. Dalším jeho úkolem je možnost rozvoje společnosti a ochrana blahobytu. Vzhledem k přenosu práv jednotlivců směrem k suverénovi, který ztělesňuje veškerá práva na sebeurčení své „politické jednotky“, musejí toto ostatní státy respektovat a nezasahovat do vnitřních záležitostí na daném území.

Existuje ale případ, kdy suverén přestane zaručovat osobní bezpečnost a občanské svobody, jež slíbil ochraňovat. Tím ztrácí svou jak svou legitimitu, tak i suverenitu a právo na neintervenci. Obecně je tedy Hobbes proti intervencím, současně je ale i jejich zastáncem, avšak pouze v případě, že nastane bezprávní přirozený stav (Caney 2005: 11–13).

Co se týká Immanuela Kanta, může být řečeno, že jeho pohled na mezinárodní vztahy je též vcelku pesimistický. Podle něj jdou státy ochotně do války a národy mezi sebou pěstují bezohledné vztahy. Válka může vypuknout z jakéhokoliv důvodu, jelikož je vstřípena do lidské přirozenosti. Naopak ale tvrdí, v čemž se od Hobbesa odlišuje, že díky lidskému rozumu, kdy si lidé uvědomí hrůzu mezinárodních bojů, začnou pracovat na tom, aby byly všechny války ukončeny (Knutsen 2005: 143–144). Pro tento mezinárodní mír je ale nutné, aby každý stát byl republikou, které by vytvořily volnou federaci států a omezí světoobčanské právo univerzální pohostinností. Pohled na přirozený stav mezi státy má v podstatě stejný jako Hobbes, prosazuje však, aby všichni vstoupili do

takového zřízení, jež jim zajistí práva. Z toho by následně vzniklo určité spojení národů (Kant: 1999a: 20). Podmínkou existence takového právního zřízení je, aby byl uzavřen mírový svazek. Ten by navždy ukončil všechny války mezi státy, aniž by se musely podrobit veřejným zákonům.

Podle Kanta může být o mezinárodním právu řeč, až když je zde předpoklad určitého právního vztahu. Ten právě musí plynout ze smlouvy, jež nesmí obsahovat donucovací zákony. Může to být třeba smlouva o trvalé svobodné alianci států. Tento druh smlouvy spojuje státy primárně za účelem, aby mezi sebou nebo společně vůči dalším státům zachovávaly mír. Rozhodně ne, aby vůči sobě podněcovaly války. Přičemž účelem volné federace států je jenom oddálení takové války. Myšlenka federativního svazku by se měla rozšiřovat co možná nejdále a díky tomu vést k věčnému míru (Kant 1999a: 48–51). Rozumově pro státy neexistuje jiné řešení, jak vyjít z bezzákonného stavu, jež je prostoupen válkami, než že se vzdají bezzákonné svobody. Podrobí se veřejným donucovacím zákonům a společně pak vytvoří jeden celosvětový stát národů. Avšak tomu se národy brání, proto spolu utvoří pouze trvalý, stále se rozšiřující svaz. Nelze se spoléhat na mimolidský princip, který by nějakým způsobem zajistil mír mezi státy. Mír lze nastolit jenom prostřednictvím lidského rozumu a politické vůle.

Ohledně tématu intervencí, pro Kanta mají všichni jednotlivci vrozené právo na svobodu, díky čemuž ji neztrácejí ani ve společenské smlouvě, kterou uzavřeli s nadřazeným suverénem. Kant národy považuje za hlavní zdroj suverenity, jelikož již samy o sobě mají v rukou nadřazenou moc. V jeho ideálním pojetí republikánského zřízení každý zákon potřebuje souhlas rozumově myslících lidí a vládce tudíž jedná v mezích práva a vůle občanů. V situaci, kdy se může zdát, že je společenská smlouva nějakým způsobem porušena, by i přesto měli všichni jedinci nadále poslouchat suverénního panovníka, jakožto představitele právní spravedlnosti (Riley 1977: 451).

Dále tvrdí, že republiky nevstupují do války, jestliže odvozují svou suverenitu od svých občanů. Pro trvalý mír je nezbytné, aby se všechny státy staly republikami. Ovšem ne za každou cenu. Kant je odpůrcem vnější pomoci v podobě vojenských intervencí v jiném státě. Státy mají dokonce povinnost zdržet se zásahů do vzájemných záležitostí. Odmítá použití jakýchkoli „silových“ prostředků na ochranu nezadatelných občanských práv (Holzgreffe, Keohane 2003: 18).

Za legitimní se dá stát označovat pouze do té doby, dokud chrání a prosazuje přirozená práva svých lidí. Stát, jež to nespĺňuje, tímto jednáním ruší společenskou smlouvu a ztrácí vnitřní i vnější suverenitu. Intervence, která si klade za cíl svrhnout nelegitimní vládu, slouží občanům. Dá se považovat za legitimní v případě, že se jí povede ukončit hrubé porušování lidských práv. Způsob zásahu ale musí být přiměřený utrpení občanů, kteří dále musejí chtít cizí armády na svém území a nesmí úmyslně páchat zlo k dosažení dobra (Tesón 2005: 16–17). Z toho je patrná Kantova obava z neomezeného povstání a samotného zásahu z vnější.

Ač jsou Hobbes i Kant zastánci různých pojetí mezinárodních vztahů a mezinárodního řádu obecně, zdá se, že důvodem pro povolení intervence je jim vlastní stejná vyhrocená situace. Pokud dochází z ohrožování práv občanů na území státu. Kant má však z takové situace větší obavy, proto do svých tezí o nezasahování připojil tři podmínky, kterých musí být dosaženo, aby mohl být akt považován za legitimní.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala koncepty suverenity podle Thomase Hobbesa a Immanuela Kanta. Cílem práce bylo porovnat, jak tyto dva myslitelé nahlíželi na suverenitu v mezinárodních vztazích a získat odpověď na výzkumnou otázku znějící: „*Jak zastávce absolutismu Thomas Hobbes a racionalista Immanuel Kant nahlíží na problematiku humanitárních intervencí?*“ Jak již bylo uvedeno, tématu klasických i humanitárních intervencí se v moderním mezinárodním systému nevěnovala velká pozornost. Přesto se vyskytovaly a jak Hobbes, tak i Kant se k této problematice v rámci mezinárodního řádu vyjádřili. Dříve než došlo k vymezení pohledů Hobbesa a Kanta na mezinárodní vztahy, bylo nutné představit jejich koncepce přirozeného stavu, okolnosti vzniku státu a povinnosti suverénních vládců. Až poté bylo možné se zabývat ústředním tématem, jelikož již zmíněné problematiky odráží některé aspekty jejich pojetí mezinárodního řádu.

Pro Hobbesa i Kanta je společné, že považují přirozený stav za válku všech proti všem. V přirozeném stavu není žádná moc zajišťující bezpečnost a pořádek. Podle Hobbesa jsou hlavními příčinami sporů soutěživost, nedůvěra a touha po slávě. Jedinec vede osamělý život, avšak jsou situace, kdy se začne spojovat s dalšími lidmi. To nastane ve chvíli, kdy se cítí být ohrožen společným nepřítelem. Člověk disponuje přirozeným právem do doby, než je uzavřena společenská smlouva. K tomuto kroku ho žene především strach z násilné smrti a utrpení, jaké prožívá ve stavu přirozeném. Společenská smlouva je ustavena, když jedinci přenesou svá práva do rukou jedné osoby či skupiny osob, neboli suveréna, jež reprezentuje jednotu lidu. Takto se označuje stát vzniklý ustavením, dohodnou se na něm lidé navzájem. Existuje však ještě stát vzniklý nabytím, v němž lid nerozhoduje o osobě suveréna. Podle Hobbesa je panovník držitelem absolutní a neomezené moci. Koncentruje ve svých rukách zákonodárnou i soudní moc a hlavním úkolem je zajistit svému lidu bezpečnost. Panovník je též nesaditelný, což jsou principy typické pro absolutistické státní zřízení.

Kant přirozený válečný stav popisuje jako stav neustálého ohrožení míru. Paralela s Hobbesem je patrná i v tom, že v přirozeném stavu chybí tribunál, který by rozhodoval spravedlivě a jeho rozhodnutí by měla sílu zákona. Kant je také

zastáncem vzniku státu společenskou smlouvou, jež představuje základ občanské společnosti. Takovou smlouvu však lze uskutečnit jenom ve společnosti, která už nějakým způsobem představuje politické společenství. Vymezuje principy, které jsou nutné pro založení státu. Jsou jimi principy rovnosti a samostatnosti každého občana. V myšlence ideální formy státního zřízení se též velmi odlišuje. Nejlepší je zřízení republikánské, které je zřízeno podle zásady závislosti poddaných na společném zákonodárství a podle zásady rovnosti všech občanů. Jenom v republice vidí naději na udržení věčného míru.

Pohled na mezinárodní vztahy lze snadno rozlišit na hobbesovský a kantovský. Hobbes představuje realistické mocenské hledisko a Kant spíše idealistické, odmítající mocenská jednání. V Hobbesově koncepci suverén, jakožto držitel absolutní moci, má za úkol reprezentovat svůj stát navenek. Všichni panovníci jsou si rovni, jelikož ve svých rukách drží všechnu moc na svém území. Tato rovnost moci mezi státy vede k neustálým válkám. V rámci snahy získat více moci nastane situace, kdy některé státy budou silnější a bohatší než ostatní. Zde nastává důležitost spojení s ostatními státy v případě, kdy se ocitnou v nebezpečí vůči nějakému silnějším suverénovi. Každý stát má motiv zahájit preventivní agresi. Nikdo si nemůže být v žádné chvíli jistý, že nebude napaden státem jiným. I když podle Hobbesa mocenské vztahy mezi státy vedou spíše ke konfliktu, vidí zde i možnost určitého kooperativního soužití. Toho je ale vcelku problematické dosáhnout, protože státy a jejich svrchovaní panovníci se vyskytují ve válečném stavu díky své nezávislosti. V tomto stavu se nacházejí i za uzavřených smluv o přátelství a spolupráci. Mezinárodní systém je tedy pro něj něco jako přirozený stav, kdy absentuje suverénní celosvětová autorita držící v rukou absolutní moc.

Každý stát by měl být schopen hájit své zájmy. Měl by poskytovat ochranu před hrozbami hrozící na svém území, ale i proti okolním státům. Jelikož lidé vložili svá práva do rukou suveréna, požadují za to od něj zajištění bezpečnosti. Právě díky držbě neomezené moci dokáže zabránit porušování pravidel, nebo případně zhoršení stavu, pokud k tomu již došlo. Svrchovaný vládce tedy představuje i „politickou jednotku“, což by měly další státy plně respektovat a vzdát se příležitosti zásahu do jeho vnitřních záležitostí. Jedinou intervencí, kterou je Hobbes ochotný tolerovat, je ta humanitární. Může nastat za situace, kdy panovník přestane zaručovat bezpečnost svých občanů a jejich občanské svobody,

kteřé se zavázal chránit. Tedy v situaci bezprávního přirozeného stavu. Tím ztratí legitimitu, suverenitu a také právo na neintervenci.

Kant je Hobbesovi podobný v tom, že podle něj jsou také státy ochotně do války a národy mezi sebou chovají bezohledné vztahy. Válka může mít jakýkoliv důvod, je vstřípena v lidské přirozenosti. Avšak Hobbes na válku nahlíží jako na permanentní stav, jako na stav v němž ani válka nemusí zrovna být. Stačí pouze, že je zde přítomna trvalá hrozba jejího vypuknutí. V čem se dále liší je i to, že skrze rozum si lidé uvědomí hrůzu válečných střetů a začnou činit tak, aby byly všechny války jednou pro vždy ukončeny. Aby bylo možné zřídít mezinárodní mír, je důležité, aby všechny státy byly republikami. Jiná zřízení nejsou schopna vytvořit volnou federaci států. Tento druh smlouvy spojí státy za účelem, aby jak mezi sebou, tak i vůči ostatním státům zachovávaly mír. Ideální podmínkou existence takového zřízení vidí v uzavření mírového svazku, jež by navždy ukončil všechny války mezi státy. Příklon k federativnímu svazku by se měl rozšířit co nejdále, což jedině by mohlo zaručit věčný mír. Z pohledu rozumu tedy není lepšího řešení, jak se zbavit bezzákonného stavu, než se vzdát své bezzákonné svobody a podrobit se veřejným donucovacím zákonům a společně následně vytvořit celosvětový stát národů. Toho ale nebude nikdy dosaženo, protože se tomu jednotlivé národy brání, takže spolu vytvoří pouze jakousi negativní náhražku v podobě trvalého, stále se rozšiřujícího svazu.

Podle Kanta mají všichni lidé právo na svobodu a to z lidské přirozenosti, neztrácejí ji tedy ani díky uzavření společenské smlouvy s nadřazeným suverénem. Národy ztělesňují hlavní zdroj suverenity, každý zákon potřebuje souhlas lidí a suverén z toho důvodu musí jednat v mezích zákona a v rámci vůle svých občanů. Svého suveréna však musejí poslouchat za každých okolností, i v situaci, kdy je společenská smlouva porušena. Republiky, odvozující svou suverenitu od občanů, tudíž nevstupují do války. Je tedy důležité, aby se všechny státy postupně změnily v republikánskou formu vlády. Nemohou k tomu být ale přinuceni vnější vojenskou silou. Stejně jako Hobbes uznává doktrínu nezasahování státu do vnitřních záležitostí jiného. Kant je odpůrcem i ochrany nezadatelných občanských práv prostřednictvím „silových“ prostředků. Do doby, kdy stát chrání a prosazuje přirozená práva svých občanů, je považován za legitimní. Ospravedlnitelná je pouze humanitární intervence sloužící občanům, za účelem svržení nelegitimní vlády a ukončení hrubého porušování lidských práv.

Stanovuje ale několik podmínek, které musí být splněny - způsob zásahu musí být přiměřený utrpení občanů, občané musejí uvítat cizí armády a nesmí být úmyslně pácháno zlo.

Prameny a literatura

Prameny

Internetové zdroje

Blom, Andrew. 2014. *Hugo Grotius (1583–1645)*. Internet Encyclopedia of Philosophy. Dostupné na: <http://www.iep.utm.edu/grotius/#H3> (5. 3. 2015).

Bodin, Jean. 1955. *Six Books of the Commonwealth*. Oxford: The Alden Press. Dostupné na: http://www.constitution.org/bodin/bodin_.htm (3. 3. 2015).

Ditrych, Ondřej. 2004. *Mezi Hobbesem a Kantem: K diskuzi o povaze mezinárodního řádu*. Dostupné na: <http://glosy.info/texty/mezi-hobbesem-a-kantem-k-diskusi-o-povaze-mezinarodniho-radu/> (31. 5. 2015).

Filmer, Robert. 1680. *Patriarcha of the Natural Power of Kings*. Dostupné na: <http://www.constitution.org/eng/patriarcha.htm> (22. 6. 2015).

Grotius, Hugo. 1901. *The Rights of War and Peace*. Dostupné na: <http://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed> (21. 6. 2015).

Jankowiak, Tim. 2014. *Immanuel Kant*. Internet Encyclopedia of Philosophy. Dostupné na: <http://www.iep.utm.edu/kantview/#H1> (6. 5. 2015).

Lindfors, Tommi. 2013. *Jean Bodin (c. 1529–1596)*. Internet Encyclopedia of Philosophy. Dostupné na: <http://www.iep.utm.edu/bodin/#H1> (9. 3. 2015).

Moseley, Alexander. 2006. *Interventionism*. Internet Encyclopedia of Philosophy. Dostupné na: <http://www.iep.utm.edu/interven/> (29. 4. 2015).

Noviny a časopisy

Baroš, Jiří. 2011. „Suverenita mezi křesťanstvím a právní modernitou“. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Roč. 19, č. 1.

Cesa, Marco. 2011. „Allies Yet Rivals: International Politics in 18th Century Europe“. In: *Journal of Military and Strategic Studies*. Roč. 2, č. 14. Dostupné na: <http://jmss.org/jmss/index.php/jmss/article/viewFile/387/400> (10. 3. 2015).

Forde, Steven. 1998. Hugo Grotius on Ethic and War. In: *The American Political Science Review*. Roč. 92, č. 3.

Geyl, Pieter. 1926. Grotius: Transaction of the Grotius Society. In: *Problems of peace and war*. Roč. 12, s. 81–87.

Königová, Lucie. 2001. „Teorie státní suverenity a praxe intervence“. In: *Mezinárodní vztahy*. Roč. 3, s. 41–58.

Pavliček, Václav. 1999. „Suverenita v procesu integrace (Retrospektiva a perspektiva)“. In: *Suverenita a evropská integrace: k ústavněprávním souvislostem vstupu České republiky do Evropské unie*. Praha: Vodnář.

Riley, Patrick. 1973. „On Kant as the Most Adequate of the Social Contract Theorists“. In: *Political Theory*. Roč. 1, č. 4, str. 450-471.

Teschke, Benno. 2002. „Theorizing the Westphalian System of States: International Relations from Absolutism to Capitalism“. In: *European Journal of International Relations*. Č. 4. UK: University of Wales Swansea.

Literatura

Asbach, Olaf; Schröder, Peter. 2010. *War, the State and International Law in Seventeenth Century Europe*. UK: MPG Books Group.

Bagnoli, Carla. 2004. *Humanitarian Intervention as a Perfect Duty: A Kantian Argument*. Germany: Nomos.

Barša, Pavel; Císař, Ondřej. 2008. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha: Portál.

Buzan, Barry; Little, Richard. 2000. *International System in World History: Remaking the Story of International Relations*. New York: Oxford University Press.

Cabada, Ladislav; Kubát, Michal. 2007. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

Caney, Simon. 2005. *Justice beyond Borders: A Global Political Theory*. UK: Polity.

Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

Fassbender, Bardo; Peters Anne. 2012. *The Oxford Handbook of the History of International Law*. UK: Oxford University Press.

Franke, Mark F.N. 2001. *Global Limits: Immanuel Kant, International Relations, and Critique of World Politics*. New York: SUNY Press.

Freeman, Michael. 2011. *Human Rights: An Interdisciplinary Approach*. UK: Polity.

Hippel, Karin von. 2000. *Democracy by Force: US Military Intervention in the Post-Cold War World*. UK: Cambridge University Press.

Hobbes, Thomas. 1941. *Leviathan neboli látka, forma a moc státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich.

Holzgrefe, J. L.; Keohane, Robert O. 2003. *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. UK: Cambridge University Press.

Hurrell, Andrew. 1990. *Kant and the Kantian Paradigm in International Relations*. UK: Cambridge University Press.

Jellinek, Georg. 1906. *Všeobecná státověda*. Praha: J. Laichter.

Kant, Immanuel. 1999a. *K věčnému míru*. Praha: Oikoymenh.

Kant, Immanuel. 1999b. *O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: Oikoymenh.

Knutsen, Torbjorn L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno: Barrister & Principal.

Krasner, Stephen D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. New Jersey: Princeton University Press.

Krsková, Alexandra. 2003. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia.

Little, Richard. 2007. *The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths and Models*. UK: Cambridge University Press.

Newey, Glen. 2008. *Routledge Philosophy Guidebook to Hobbes and Leviathan*. New York: Routledge.

Pavliček, Václav a kol. 1998. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde.

Reiss, H. S. 1991. *Kant: Political writings*. UK: Cambridge University Press.

Sørensen, Georg. 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.

Tesón, Fernando R. 2005. *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*. New York: Transnational.

Thompson, Kenneth W. 1994. *Community, Diversity, and a New World Order*. Maryland: University Press of America.

Weber, Cynthia. 1995. *Simulating Sovereignty: Intervention, the State, and Symbolic Exchange*. UK: Cambridge University Press.

William, Howard. 2011. *International Political Theory after Hobbes: Analysis, Interpretation and Orientation*. UK: Palgrave Macmillan.